

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra klasické filologie

Radka Sukupová

Kultura starověké Sicílie

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Barbara Pokorná, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a odborné literatury.

V Olomouci 10. srpna 2011.....

Radka Sukupová

Chtěla bych touto cestou poděkovat vedoucímu své práce, PhDr. Barbaře Pokorné, Ph.D., za vedení mé diplomové práce a za velmi cenné rady, které mi poskytla.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Zeměpisná a strategická poloha Sicílie.....	7
2. Stručná historie Sicílie	9
2.1 Obyvatelstvo a vzájemné vlivy	9
2.2 Řecká kolonizace a období Velkého Řecka	12
2.3 Hospodářský rozvoj a sociální uspořádání Velkého Řecka.....	13
2.4 Rozvoj a význam měst.....	15
3. Sicílie jako zájmová sféra.....	17
3.1 Období tyranidy	17
3.2 Porážka Kartága	21
3.3 Sicílie – první římská provincie	25
4. Období dórského slohu na Sicílii	27
5. Nejvýznamnější antické stavby sicilských měst	29
5.1. Syrákúsy.....	29
5.2 Akragás.....	33
5.3 Selínús	35
5.4 Segesta.....	38
5.5. Tauromenion.....	39
6. Archeologické výzkumy	41
6.1 Význam sicilských antických památek, jejich zchovalost a zvláštnosti	41
7. Dnešní sicílie a její postavení	44
Závěr	46
Anotace	48
Seznam použité literatury	49
Přílohy.....	52

Úvod

Sicilia je latinský název ostrova, řecky zvaného *Sikélie*. Podle antické tradice to byla vlastně *Thrinakia* řecky *Θρινακία*, o níž Homér pojednává ve své *Odyseie* a nazývá ji „ostrovem boha slunce“, kam situuje i existenci bájně *Skylly* a *Charibdy*¹. Řecký historik Thúkýdídés používal názvu *Trinakriá* „Trojrohá“ řecky *Τρινακρία*, jelikož ostrov svým tvarem připomíná trojúhelník.

Z tohoto ostrova se do Římské říše a pak zprostředkovaně do velké části Evropy rozšířily základy řecké kultury a umění. A byly to nejen vlivy řecké, ale i vlivy ostatních etnik, jejichž příslušníci přicházeli na příhodně položený ostrov k poklidnému soužití s původním obyvatelstvem, nebo jako váleční dobyvatelé. Nechyběly ani nesváry, v nichž se zmítaly řecké obce mezi sebou. Na výhodně položených místech ostrova vyrostla kvetoucí města, která se svým bohatstvím, architekturou a uměním vůbec vyrovnala tehdejším rozvinutým městům a osadám antického Řecka.

K vlastní struktuře své práce. V první kapitole se pokusím zamyslet nad strategickou polohou ostrova Sicílie. Budu si všímat zeměpisné a geografické polohy ostrova. Ve druhé kapitole mě bude zajímat historie tohoto ostrova. Při pátrání po historických souvislostech mně budou rovněž velikou pomocí antičtí autoři a to zejména řečtí historici, z jejichž antických děl budu převážně čerpat informace pro svoji práci.

Ve třetí kapitole budu pokračovat v historickém exkurzu Sicílie. Období dějin, které mě bude zajímat, je období punských válek, období kdy padlo Kartágo. Ve čtvrté kapitole si projdu památky sicilských měst, jakými jsou například *Akragás*, *Syrákúsy* a *Selínús*. V páté kapitole obrátím pozornost k posledním archeologickým výzkumům na ostrově Sicílie. V šesté kapitole se pokusím zamyslet nad Sicílií v současnosti.

Motivací k napsání práce bylo rovněž to, že mým druhým studijním oborem je italská filologie, proto zde uplatním své znalosti italských reálií.

Cílem bakalářské práce je na základě studia literatury sestavit kulturně historický přehled vývoje starověké Sicílie a zaměřit se na chrámovou

¹ *Skylla* a *Charybdis* v Homérově *Odyseji* byly obludy, číhající každá na jedné straně Messinské úžiny, takže kdo unikl jedné, stal se kořistí druhé.

architekturu a na další druhy umění, jak byly dochovány v nesčetných památkách ostrova, který se stal první římskou provincií.

1. Zeměpisná a strategická poloha Sicílie

Příznivá poloha dává dodnes Sicílii zvláštní postavení v celém Středomoří. Tato okolnost se projevila již ve starověku. Sicílie je tedy největším ostrovem Středoziemního moře, latinsky *Mare Infernum*, leží přibližně mezi 37. - 38. rovnoběžkou severní šířky a 12. - 16. poledníkem východní délky. Od jižní Itálie je oddělena úžinou Messinskou, latinsky *fretum Siculum*. Sever Sicílie omývá Tyrhénské moře, východ moře Ionské, jihozápad Sicilský průliv. Od břehů Afriky je Sicílie vzdálena pouhých 140 kilometrů.

Geografické a klimatické podmínky ve starověké Sicílii nebyly zřejmě podstatně odlišné od současné situace, vyznačující se rozdíly mezi jednotlivými oblastmi a výškovými pásmy. Povrch Sicílie je ve vnitrozemí hornatý s největší sopkou Etnou, latinským názvem *Aetna*, na jižním a jihozápadním pobřeží je ostrov rovinný a úrodný. Podnebí je typicky středomořské, kdy léto je horké a naopak zima je krátká a mírná s občasným deštěm. V létě pak velká část sicilského území trpí nedostatkem vláhy.

Svým geologickým složením Sicílie patřila k bohatým nalezištím cenných nerostů. Například u Akragantu se již ve starověku těžila síra. Ve velkém množství byly v Sicílii k dispozici různé druhy stavebního kamene. Levnou a běžně dostupnou stavební hmotou byl v mnoha oblastech sopečný tuf. Jeho výskyt souvisí s vulkanickou činností, která se ve velké míře projevila v pravěku i ve starověku na Sicílii i na italském území. Svědčí o ní dodnes četné vyhaslé vulkány i zprávy starověkých autorů o rozličných průvodních jevech sopečné činnosti, a to zemětřesení, padání sopečného popela nebo kamenů.

Hlavním zaměstnáním sicilského obyvatelstva v době antiky bylo zemědělství. Nejúrodnější část země se rozkládala mezi Etnou a Syrakúsami. Zemědělství se však přirozeně rozvíjelo i v jiných částech země, ve výše položených místech a na svazích hor, kde bylo nutné pečovat o potřebné zavlažování i o obdělávání půdy proti sesuvu, popřípadě proti jejímu stržení do nižších poloh prudkými dešti. V zemědělství starověké Sicílie připadlo důležité místo obilnářství spolu s chovem dobytka, ale i sadařství, pěstování

zeleniny a hlavně vinné révy. V hospodářském vývoji Sicílie mělo zvláštní význam pěstování oliv a fíků spolu s chovem koní a ovcí, jejichž vlna se zpracovávala podomácku i ve specializovaných řemeslných dílnách. Značně byl rozšířen chov včel, neboť medu se běžně užívalo jako sladidla. Sůl se získávala v přímořských oblastech odpařováním mořské vody.

Obděláváním půdy si tedy mohli obyvatelé Sicílie po dlouhou dobu zajistit běžné zásobování základními potravinami z vlastních zdrojů. Život v drobných, početně i územně omezených pospolitostech však vyvolával nebezpečí stagnace, neboť postrádal vnitřní i vnější impulsy k rozvíjení výroby, zvyšování kulturní úrovně a překonání ustrnulých forem myšlení. Realizace výhod, které měla Sicílie díky své strategické poloze ve Středomoří, a díky přírodním podmínkám, byla tudíž podmíněna několika faktory, jednak sjednocením obyvatelstva pod jednotným, ústředním vedením, jednak získáváním podnětů z vyspělých zemí starověkého Středomoří.²

² PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 639-642.

2. Stručná historie Sicílie

2.1 Obyvatelstvo a vzájemné vlivy

Jedna z nejstarších zmínek o Sicílii je u řeckého spisovatele Homéra, který ve svém díle *Odysseia* 11,105 napsal:

„Αἴ κ' ἐθέλης σὸν θυμὸν ἐρυκακέειν καὶ ἐταίρων, ὅπποτε κε πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίη νήσῳ, προφυγῶν ἰοειδέα πόντον.“³

Počátky osídlení Sicílie líčí athénský historik Thúkýdidés⁴ ve své knize *Dějiny peloponéské války* 6,2. Podle něho byli původními obyvateli ostrova Kyklópové a Laistrygóni⁵. Tehdy se ostrov nazýval *Trinakriá*, vlastně „Trojrohý“, a později byl přejmenován na *Sikanii* podle kmene Sikanů, který se tu časem usadil.

Thúkýdidés napsal ve své knize *Dějiny peloponéské války* 6,1 následující text:

„Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος Ἀθηναῖοι ἐβούλοντο αὖθις μείζονι παρασκευῇ τῆς μετὰ Λάχητος καὶ Εὐρυμέδοντος ἐπὶ Σικελίαν πλεύσαντες καταστρέψασθαι, εἰ δύναιντο, ἅπειροι οἱ πολλοὶ ὄντες τοῦ μεγέθους τῆς νήσου καὶ τῶν ἐνοικούντων τοῦ πλήθους καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ ὅτι οὐ πολλῶ τινὶ ὑποδεέστερον πόλεμον ἀνηροῦντο ἢ τὸν πρὸς Πελοποννησίου.“⁶

³ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ - *Odyssee* [online]. 2000 [cit. 2011-06-25]. Homer. Dostupné z WWW: <<http://www.gottwein.de/Grie/hom/od11.php>>. „Pokud chceš zmírnit své vlastní rozhořčení a rozhořčení druhů, jakmile přistaneš se svou dobře stavěnou lodí na ostrově Thrinakia, unikneš tak rozbouřenému moři.“ Můj překlad.

⁴ Thúkýdidés (asi 460 – 400 př. n. l.) – nejvýznamnější řecký dějepisec, autor dějepisného díla *Dějiny peloponéské války*. Dílo začíná rokem 431 př. n. l. a končí uprostřed války roku 411 př. n. l. Dělí se na osm knih.

⁵ Kyklópové a Laistrygóni známí z Homérovy *Odysseje*, náležející spíše do říše mýtů než do světa skutečnosti. Kyklópové byli kmenem divokých jednookých obrů – lidožroutů, kteří se zabývali pastýřstvím a u jejich břehů v severní Africe přistál Odysseus při návratu od Tróje. Později byli Kyklópové pokládáni za Héfaistovy kováře a často byli umístováni do nitra sicilské sopky Etny i do jiných vulkánů.

Laistrygóni byli taktéž kmenem obrovitých lidožroutů, sídlících na Západě, který zničil velkou část *Odysseova* loďstva vracejícího se od Tróje.

⁶ Θουκυδίδου Ιστοριων [online]. 2004 [cit. 2011-06-25]. Θουκυδίδου Ιστοριων. Dostupné z WWW: <http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/thucydides__histories_6__gr.htm>. „V průběhu těžké zimy chtěli Athéňané znova vyplout proti Sicílii, tentokrát s větší výpravou, než byla Lachétova a Eurymedontova, a podrobil si ji, kdyby to bylo možné. Většina nevěděla, jak je ostrov velký a kolik má řeckých a barbarských obyvatel ani že válka, kterou chtějí vést, nebude o mnoho méně náročná než válka peloponéská.“ THUKYDIDES. *Dějiny peloponéské války*. svazek 82. Václav Bahník. Praha, 1977, s. 358.

Podle Thúkýdida byli Sikanové iberského původu.⁷ Po pádu Tróje přistáli na Sicílii i různé skupinky Trójanů, kterým se dostalo jméno Elymové. Thúkýdidés k tomu ve své knize Dějiny peloponéské války 6,2 poznamenal:

„Ἰλίου δὲ ἀλισκομένου τῶν Τρώων τινὲς διαφυγόντες Ἀχαιοὺς πλοίοις ἀφικνοῦνται πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ ὄμοροι τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντες ξύμπαντες μὲν Ἐλυμοὶ ἐκλήθησαν, πόλεις δ' αὐτῶν Ἐρυξ τε καὶ Ἐγεστα.“⁸

Byli to italští Opikové, kteří ovlivnili Sikeli, aby se přistěhovali na Sicílii. Sikelové přemohli Sikany, vytlačili je jižně a pompézně pojmenovali západ ostrova na *Sikelii*, řecky *Σικελία* a latinsky *Sicilia*. Stejně tak Foiničané snad založili celou řadu sídlišť okolo Sicílie na podporu svého obchodu se Sikuly. V okamžiku, kdy na Sicílii začali připlouvat ve větším počtu Řekové, začali opouštět Foiničané tato místa a začali se stahovat ze svých sídlišť. Tato sídliště jsou známá pod svými řeckými názvy *Motyé*, *Panormos* dnešní Palermo a *Soloeis* dnešní Solunto na východ od Palerma.

Thúkýdidés nám zanechal zprávu o tom, že se na Sicílii jako první Řekové usadili ionští kolonisté z euboické Chalkidy. Obsadili Messinskou úžinu, strategicky významnou pro přístup ke Kýmé, osadou *Zanklé* později *Messana* dnešní Messina a spolu s osadníky z Megary osadou *Rhéghion* dnešní Reggio di Calabria. Na severní části východního sicilského pobřeží založili osadu *Naxos*, *Leontínoi* dnešní Lentini a *Katané*, což je předchůdkyně dnešní Catanie.

Thúkýdidés k tomu ve své knize Dějiny peloponéské války 6,3 poznamenal:

„Ἑλλήνων δὲ πρῶτοι Χαλκιδῆς ἐξ Εὐβοίας πλεύσαντες μετὰ Θουκλέους οἰκιστοῦ Νάξου ᾤκισαν, καὶ Ἀπόλλωνος Ἀρχηγέτου βωμὸν ὅστις νῦν ἔξω τῆς

⁷ Bartoněk, A. *Odyseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 227.

⁸ *Θουκυδίδου Ἱστοριῶν* [online]. 2004 [cit. 2011-06-25]. Θουκυδίδου Ἱστοριῶν. Dostupné z WWW: <http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/thucydides__histories_6__gr.htm>. „Po dobytí Tróje se někteří Trójané, jimž se podařilo uniknout Achajům, dostali s loďmi na Sicílii, usadili se v sousedství Sikanů a všichni dohromady se pak jmenovali Elymové; jejich městy byly Eryx a Egesta.“ THUKYDIDES. *Dějiny peloponéské války*. svazek 82. Václav Bahník. Praha, 1977, s. 358.

πόλεώς ἐστὶν ἰδρύσαντο, ἐφ' ᾧ, ὅταν ἐκ Σικελίας θεωροὶ πλέωσι, πρῶτον θύουσιν.“⁹

Na východním sicilském pobřeží, jižně od Naxu, se usídlili také korintští osadníci, kteří založili jádro nejbohatší řecké sicilské osady a to *Syrákúsy*. Také kolonisté z Megar se přepravili na Sicílii a založili sídliště s názvem *Megara Hyblaia* a na počátku 7. stol. př. n. l. založili Dórové z Kréty a Rhodu osadu *Gela* na úrodném jižním pobřeží Sicílie.

Kolonizace pokračovala v 7. stol. př. n. l. osídlováním Sicílie patrně s pomocí dalších osadníků z mateřského Řecka. Tak *Syrákúsy* ovládly jihovýchodní cíp Sicílie založením osad *Akrai*, *Kasmenai* a *Kamarina*. *Megara Hyblaia* stála za založením řecké osady na jižním cípu Sicílie. *Selínús*, dnešní Selinunte, byla osada na severním cípu Sicílie byla pro změnu založena ze *Zanklé*¹⁰. Spojenými silami sicilské Gely a egejského ostrova Rhodos skončila kolonizace na Sicílii založením významného *Akragás*, dnešní Agrigento. Ta je dnes významnou řeckou archeologickou lokalitou na Sicílii.

Základním problémem, který museli řečtí osadníci řešit, byl ovšem způsob soužití s místním obyvatelstvem. K tomuto problému se vyjadřuje řecký historik Strabón z Amaseie v Pontu, který ve svém díle *Geografie* 6,1 napsal následující text:

„Οἱ πρότερον μὲν γε καὶ τῆς μεσογαίας πολλὴν ἀφήρηντο, ἀπὸ τῶν Τρωικῶν χρόνων ἀρξάμενοι, καὶ δὴ ἐπὶ τοσοῦτον ἠὔξηντο ὥστε τὴν μεγάλην Ἑλλάδα ταύτην ἔλεγον καὶ τὴν Σικελίαν.“¹¹

⁹ Θουκυδίδου Ἱστοριῶν [online]. 2004 [cit. 2011-06-25]. Θουκυδίδου Ἱστοριῶν. Dostupné z WWW: <http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/thucydides__histories_6__gr.htm>. „První z Řeků, Chalkidáné, vypluli z Euboje vedeni Thukleem, založili Naxos a postavili oltář Apollóna Archégeta, které dnes stojí za městem a na kterém nejprve obětují poslové vyslaní na slavnosti, když odplouvají ze Sicílie.“ THUKYDIDES. Dějiny peloponéské války. svazek 82. Václav Bahník. Praha, 1977, s. 359.

¹⁰ Své jméno dostala podle srpovitého tvaru přístavu. Výraz *zanklé* označoval v jazyku domorodých Sikulů „srp“.

¹¹ *Strabon Geografia (cartea 6)* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. Dostupné z WWW: <<http://soltdm.com/sources/mss/strab/6.htm>>. „Později, počínaje od doby trojské války, se Řekové oddělili od původních obyvatel země a svou vlastní moc zvětšili do takové míry, že nazvali tuto část Itálie společně se Sicílií Velkým Řeckem.“ Můj překlad.

Stejně jako jinde v řeckém světě vedl vzrůstající počet obyvatelstva a přesuny vlastnictví hmotných statků od 7. stol. př. n. l. k sociálním zápasům. Těchto konfliktů začali brzy i na Sicílii využívat vlivní jedinci, tyrani, a se vzrůstem jejich osobní moci, která se rychle ztotožnila s mocí státní, se brzy některé z řeckých osad stávaly nebezpečnými pro suverenitu svých řeckých sousedů a vstupovaly stále otevřeněji do nelítostného boje o nadvládu nad celou řeckou Sicílií.¹²

2.2 Řecká kolonizace a období Velkého Řecka

Pod pojmem Velké Řecko, řecky *Megalé Hellas*, latinsky *Magna Graecia*, bývá označeno nejen území, které starověcí Řekové rozšířili kolonizací na část území jižní Itálie a Sicílie, ale i určité časové vymezení, v němž vtiskli kolonizovanému území nesmazatelné stopy své civilizace a kultury. Odtud pak řecké vlivy přejali Římané a zprostředkovaně je pak přenesli a zčásti zachovali budoucím generacím evropských národů. Časově lze vymezit trvání Velkého Řecka od poloviny 8. stol. př. n. l. do roku 212 př. n. l., kdy řecká hegemonie skončila dobytím Syrákús Římany.

Již od poloviny 8. stol. př. n. l. začali příslušníci různých řeckých kmenů osídlování Sicílie a jižní Itálie. Byli to především Iónové, Dórové i Achaiové. Největšího rozmachu a vrcholu dosáhlo Velké Řecko jak v politické síle a moci, tak v úrovni kultury v 6. a 5. stol. př. n. l. Z nejvýznamnějších měst, která Řekové založili, byla v jižní Itálii *Krotón*, *Rhégion*, *Sybaris*, na Sicílii pak *Syrákúsy*, *Megara*, *Akragás* a mnoho dalších, která byla podrobněji popsána v předchozí kapitole 2.1.

Důkazem toho, jak vysoké úrovně postupně řecká města a osady na sicilském území dosáhly, je skutečnost, že tato oblast se stala buď rodištěm nebo působištěm řady významných řeckých osobností, filozofů, vědců, matematiků, básníků a dramatiků. V Akragantu žil filosof, básník a státník Empedoklés, v Syrákúsách se narodil a působil jeden z největších vědců starověku, slavný matematik, vynálezce a astronom Archimédés. Sicílii opakovaně navštívil zakladatel klasické athénské tragédie Aischylos, který

¹² BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 227-231.

zemřel v sicilské Gele. Pro syrakuské tyrany psali lyrikové Simónidés, Bakchylidés a Pindaros a skládali na ně oslavné písně.

V oblasti prózy kvetlo na Sicílii, především v Syrákúsách, řečnictví a vznikla zde některá historická díla. První rétorické příručky napsali Syrákúsané Korax a Teisiás. Vývoj attické rétoriky zahájil sofistický filozof Gorgiás z Leontínoi. Do divadelní tvorby zasáhl řecký dramatik Epicharmos ze Syrákús, který uvedl do literatury sicilskou lidovou frašku a dal jí ucelený děj. Rovněž ze Syrákús známe nejstarší autory mimu¹³, předvádějící původně krátké příležitostné scénky improvizované na veřejných prostranstvích nebo ukazující krátké epizody ze všedního života.

Velký význam mají architektonické skvosty na území Sicílie. Dodnes na Sicílii můžeme spatřit „Údolí chrámů“ u Agrigenta, dórský chrám s divadlem v Segestě, chrámové návrší v Selinúntu, divadlo v Syrákúsách a zejména pak řecké divadlo v *Tauromeniu*, dnešní Taormina.

Pro starověké Řecko představovala jižní Itálie a Sicílie v antických bájích pomyslný konec obydlené země, tajuplný kout, kam Řekové umisťovali děje ze svého bájesloví. U sopky Etny zvítězil nad Titány bůh Zeus, v ní přebývali obři Kykloповé a bůh ohně Hefaistos. Vstup do podsvětí se podle bájí nacházel u Neapole, Flegrejská pole. Homérův hrdina Oddyseus proplouval nebezpečnou Skyllou a Charybdou, což byla dnešní Messinská úžina.¹⁴

2.3 Hospodářský rozvoj a sociální uspořádání Velkého Řecka

Středomořské klima, rozloha a povrch Sicílie předurčily její hospodářský význam. Pobřeží Sicílie bylo rovinaté a rovněž sopečná půda dávala možnost pro rozvoj zemědělství, které dosáhlo vysoké úrovně. Pro

¹³ Mimos tento název je odvozen od řeckého slova *mímeisthai* „napodobovat“. Dramatická forma, která byla zobrazena poměrně realisticky prózou nebo veršem, v monologu nebo dialogu. Scénické mímy byly pouze improvizovány, a proto se nezachovaly. Nejstarší známý autor mímů byl Sófrón ze Syrákús. Prvky antického mímu, (jednotlivé situace a typy) se však objevují ve všech formách evropských improvizovaných her a pronikly dokonce i do vážného dramatu. Herci v mímě se nazývali *biologoi* nebo *éthologoi*. *Bios* znamená v řečtině „život“, *éthos* „mrv“ a *logos* „slovo“.

¹⁴ BARTONĚK, A. *Oddyseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 285-287.
PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 637-638.

hojnost obilí a jiných plodů se rozšířil na Sicílii kult bohyně Démétrý, Matky země a ochránkyně úrody. Později se stala Sicílie obilnicí Říma a do dnešní doby si uchovala hospodářství orientované na tradiční odvětví. Zpočátku vedlo osídlování k jednodušším formám zemědělství. Tomu se věnovali především Řekové, zatímco Féničané na pobřeží zakládali centra obchodu. Proto je nutno zdůraznit též rozvoj obchodu, námořnictví, loďařství a bezpochyby i rybářství. Sicílii bylo možno považovat za zemi bohatou především na pobřeží, kam směřovaly proudy přistěhovalců, ale i velmi chudou v hornatém vnitrozemí. Už ve starověku vznikla na Sicílii i jakási rekreační oblast, dávný předobraz zájmu o Sicílii, oblast určená k oddechu a sportování.

Sociální rozložení obyvatelstva a uspořádání správy ostrova kopírovalo zvyklosti mateřské země přistěhovalců. Řekové vtiskli správnímu uspořádání charakter městských států, jak tomu bylo ve starém Řecku. Města pak vstupovala účelově do svazků, ale jednota a pospolitost Řeků v této oblasti byla slabá, takže docházelo k rozkolísávání poměrů, bojům a válkám. Jen při bojích proti Kartagincům se Řekové dokázali spojit a zvítězit, když přijali hegemonii Syrakús.

Lze předpokládat, že značnou část obyvatelstva tvořili zemědělci a chovatelé, námořníci i loďaři, stavitelé, dělníci v dolech a na stavbách, bezpochyby i vojáci, obchodníci, ale i inteligence – filosofové, učenci a umělci. Hlavní politický vliv měli na Sicílii oligarchové¹⁵. V určitých fázích vývoje společnosti se uplatňovala tyranida¹⁶, vláda jednoho silného muže, zejména v období vnějšího ohrožení. Sicilští Řekové nepodpořili vznik

¹⁵ Oligarchie vychází z řeckého slova *oligoi*, což znamená „málokteří“ a *arché* „vláda“. Oligarchie je vláda několika málo osob, ústavní forma, která nejlépe vyhovovala aristokracii rodové i peněžní k zajištění moci ve státě. Ve většině řeckých městských států byla aristokratická oligarchie zlomena ranou tyranidou, ale když byla tyranida odstraněna, uplatnila se v nich opět většinou oligarchie, v níž však vláda náležela nikoli již jen urozeným občanům, ale nejbohatším. Oporou všech forem oligarchie byla v řeckém světě Sparta, později Makedonie. V Římě byla oligarchie jako vládní forma od počátku potenciálně obsažena v existenci senátu.

¹⁶ Tyranida je jedna z řeckých forem monarchie, v jejímž čele stál tyran, tj. samovládce, který se zmocnil vlády státním převratem. Ranou tyranidou prošly v řeckém světě skoro všechny vyspělejší obce v evropském Řecku, tak v Malé Asii, na ostrovech v Egejském moři, a za poněkud jiných okolností i na Sicílii. Tyranida na Sicílii se začala uplatňovat za krize městských států ve 4. stol. př. n. l. a opírala se menším dílem o městskou svobodnou chudinu, větším dílem o žoldnéřské vojsko. Nejvýznamnějšími z pozdních tyranů byli syrakusští vládcové Dionýsioi I., Agathoklés a Hierón II.

království a ani vznik velké západní středomořské říše, kterou zde chtěl založit král Pyrrhos. Po vítězství Římanů se ze zemědělských usedlostí stávala latifundia¹⁷, v nichž pracovali především syrští otroci za nelidských podmínek, které vedly k několika vzpourám.

V počáteční fázi nadvlády Říma nad Sicílií, kde byl pověřen výběrem daní římský kvestor, v roce 213 př. n. l. však byla Sicílie přeměněna na první římskou provincii, spravovanou římským prétozem se sídlem v Syrakúsách od roku 212 př. n. l., odkdy se datuje definitivní zánik Velkého Řecka.¹⁸

2.4 Rozvoj a význam měst

Města byla zprvu stavěna jako opevnění, která poskytovala okolnímu obyvatelstvu ochranu před nepřítelem, postupně se stávala též politickými, správními i kulturními centry. Jak postupně docházelo k oddělování řemesel od zemědělství a k rozvoji obchodu, začala se města lišit od vesnic, s nimiž tvořila v počátku jednotu. Dělná práce byla příčinou toho, že města bohatla a získávala ekonomickou převahu nad vesnicemi. To se také odrazilo v sociálním rozrůznění a rozdíly mezi městy a vesnicemi, což předurčovalo sociální rozpory mezi nimi.

Pro antické období je charakteristická organizace společnosti, ve které městské státy zabezpečovaly občanům držbu pozemků a poslušnost otroků. Majetková a rodová nerovnost oslabovala funkci městského státu jako státu svobodných občanů. Pokud ovšem hrozilo městskému státu ohrožení zvenčí, docházelo pod tlakem nebezpečí k občanskému sjednocení a soudržnosti. Některé státy poskytovaly chudým občanům i určitou hmotnou podporu a bohatí lidé měli též větší povinnosti vůči obci. V období válek bylo povinností občanů vyzbrojit se na vlastní náklady, proto bohaté vrstvy formovaly vojenské útvary jezdců a těžkooděnců, chudí pak sloužili jako lehkooděnci podle výše majetku. Nezřídka docházelo k bojům mezi jednotlivými městskými státy, jindy se násilně nebo dobrovolně na základě dohody

¹⁷ Latifundia, latinsky *latifundium*, velký statek patřící jednotlivci, který byl obhospodařovaný početnými zástupy otroků.

¹⁸ PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 631-638.

spojovaly. Vznikaly spolky měst, slabší města se podrobovala hegemonii měst mocnějších.

Zvyšující se hospodářská úroveň řeckých měst vedla k oslabení rodové aristokracie, avšak současně prohloubila sociální rozdíly mezi vrstvami obyvatelstva. Častým zjevem byly vzájemné boje, převraty a změny ústavní formy. Postupně se ve vedení společnosti uplatnila tyranida, oligarchie a demokracie.¹⁹

Řecký model uspořádání státu v podstatě převzali i Římané, avšak během století se tento model přežil a Řím přerostl v říši, v impérium, jehož správa byla změněna, jak to vyžadovala nová situace.²⁰

¹⁹ Demokracie z řeckého slova *démokratiá*, *démos* „lid“, *krateó* „vládnou“. Demokracie je vláda lidu, jenž požíval osobní svobody a občanských práv. Prvky demokracie se uchovávaly téměř v každém řeckém městském státě zprvu jako pozůstatek prvotně pospolných vztahů v třídní společnosti, později jako politický program širokých vrstev proti rodové aristokracii.

²⁰ PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

3. Sicílie jako zájmová sféra

3.1 Období tyranidy

Na Sicílii vzrostla na přelomu 6. a 5. stol. př. n. l. moc tyranů a mezi nejmocnější patřili tyrani v Gele. O tyranech a o Sicílii napsal Marcus Iunianus Iustinus ve svém díle *Historiarum Philippicarum libri XLIV* v knize Liber 4,2 následující konstatování:

„*Singulae civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*“²¹

Hippokratés (498 – 491 př. n. l.) syn gelského šlechtice Pantara, který si podmanil sikelské osady ve vnitrozemí a do sféry jeho vlivu se dostaly i řecké obce a to Naxos a Leontínoi a na jistou dobu i Zanklé. Řecký historik Diodóros Sicilský ve své práci *Bibliotheca historica*, konkrétně v *Fragmenta libri 10,28* píše o Hippokratovi gelském:

„Ὅτι Ἴπποκράτης ὁ Γελῶος τύραννος τοὺς Συρακουσίους νενικηκῶς κατεστρατοπέδευσεν εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἱερόν.“²²

Tyran Anaxilás se střetl s Hippokratem, v jejich sporu se jednalo o úžinu oddělující město od Sicílie; šlo o to, kdo bude kontrolovat tuto úžinu. Anaxilás se sám považoval za toho, kdo má svůj původ v Messénii, a tak dal městu Zanklé i nové jméno – Nesdána, což je dnešní Messina.

Hippokratův nástupce Gelón si ztrátu vlivu v této oblasti bohatě vynahradil. Využil sociálních rozbrojů v Syrakúsách, zmocnil se tohoto předního sicilského města a přenesl tam své sídlo. Jeho bratr Hierón se stal

²¹ *The Latin Library* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. HISTORIARUM PHILIPPICARUM IN EPITOMEN REDACTI A M. IUNIANO IUSTINO. Dostupné z WWW: <<http://oneeyedman.net/school-archive/classes/fulltext/www.ancienttexts.org/library/latinlibrary/justin/4.html>>.

„Jednotliví obyvatelé se podvolili autoritě tyranů, na které žádná jiná země (než Sicílie) nebyla bohatší.“

²² *Greek and Latin Literature* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. Diodorus Siculus *Fragmenta libri X*. Dostupné z WWW:

<<http://www.kennydominican.joyeurs.com/GreekClassics/DiodorusSiculus10.htm>>.

„Hippokrates gelský po svém vítězství nad Syrakusany postavil svůj tábor na území chrámu boha Dia.“ Můj překlad.

tyranem v Gele. Gelón uzavřel spojenectví s Thérónem z Akragantu, jenž budoval své panství ve střední oblasti ostrova a roku 483/2 př. n. l. se zmocnil Himery. Vypuzený vládce Himery Térillos, tchán Anaxiláa z Rhégia, se odebral přímo do Kartága s prosbou o vojenskou pomoc. Růst moci Syrákús a Akragantu ohrožoval pozice Kartágiňanů na západě Sicílie, a proto ochotně vyhověli žádosti Térilla. A tak se kartaginské vojsko, složené z oddílů severoafrických, hispánských, korsických a sardinských, vylodilo u Panormu, dnešního Palerma, roku 480 př. n. l. pod vedením Hamilkarovým. Kartáginské námořní i pozemní síly však narazily na oddíly sicilských Řeků a Sikelů. V čele obránců Himery stál Thérón. Když se však přiblížilo početné vojsko, které přivedli Gelón a Hierón obleženému městu na pomoc, podřídil se vrchnímu velení syrakuského tyrana.

Bitva u Himery skončila katastrofální porážkou kartaginské expedice. Do rukou vítězných Řeků padlo velké množství zajatců a bohatá kořist. Střetnutí mělo pro další vývoj řeckých obcí na Sicílii podobný význam, jaký měly pro osud mateřského Řecka bitvy u Salamíny a u Platají. Hierón zasahoval do záležitostí jihoitalských obcí a roku 474 př. n. l. porazil u Kýmy Etrusky. Za jeho vlády dosáhly Syrákúsy velkého hospodářského a politického rozmachu. Po Hierónově smrti byla tyranida na Sicílii odstraněna. V Syrákúsách byla nastolena demokratická ústava značně se podobající ústavě athénské, což nebyla změna trvalá způsobena hlavně stálými přesuny obyvatelstva a hromadným udílením občanství žoldněřům za vlády tyranů. Kolem roku 450 př. n. l. museli sicilští Řekové těžce bojovat s povstáním domorodých Sikelů, kteří byli po několika letech poraženi spojenými silami Syrákús a Akragantu.

Sicilské městské státy osvobozené po vyhnání tyranů se brzy staly dějištěm vzájemných sporů a bojů, které vedly k zásahu Athén do sicilských záležitostí. Peloponéská válka (431 – 404 př. n. l.) byla odrazem klíčového konfliktu mezi Athénami a Spartou. Athéňané s některými sicilskými městy uzavřeli smlouvy namířené proti znovu sílící expanzi Syrákús. Smlouvy s Athéňany uzavřely s chalkidskou osadou Leontínoi a spolu s ní jihoitalské Rhégion také elymské obce Segestu a Halikyai, které byly tísněny Selinúntem. Na žádost města Leontínoi roku 427 př. n. l. se Athéňané vylodili na Sicílii,

kde hrozila válka, která by zachvátila celou Sicílii. A tak roku 424 př. n. l. byl v Gele vyhlášen na Sicílii mír z obav před athénskou mocí. Netrval ovšem dlouho a spor Selínúntu podporovaného Syrákúсами se Segestou vedl k novému konfliktu. Segesta požádala o pomoc Kartágo, a když ji nedostala, obrátila se na Athény. Avšak ty roku 415 př. n. l. vyhlásily mohutnou výpravu proti Syrákúсам, která skončila roku 413 př. n. l. katastrofální porážkou Athén.

Nedlouho po porážce Athéňanů vyvolaly spory sicilských Řeků nový boj. Kartágo roku 410 př. n. l. vyhovělo nové žádosti Segesty a zničilo nejen nepřitele Segesty, ale také Himeru. Obě nejvysunutější řecké osady ležely nyní v troskách. Roku 405 př. n. l. byl uzavřen mír s Kartágiňany a syrákúským vojevůdcem Dionýsiem I., díky kterému se západní Sicílie stala kartaginskou državou a dobytá řecká města zůstala v rukou Kartága. Dionýsios byl uznán za vládce Syrákús.

Vláda Dionýsia I. trvala dlouhých 38 let (405 – 367 př. n. l.). Řecká Sicílie prošla obdobím zásadních politických změn založených na osobní moci, žoldnéřské armádě a příslovečné krutosti. Obnovil válku s Kartágem a po střídavých úspěších se mu podařilo omezit Kartágince znovu na západní cíp ostrova. Dionýsiova říše zaujímala kromě Sicílie i jižní Itálii až k Tarentskému zálivu, a také řecká města včetně Rhégia, Krotónu, Thúrií a Tarentu. Syrákúsy se za jeho vlády staly nejmocnějším řeckým státem 4. stol. př. n. l., i když další války s Kartágem znamenaly pro Dionýsia územní ztráty. Po smrti Dionýsia I. nastoupil jeho syn Dionýsios II. (367 – 344 př. n. l.), který však otcovu říši neudržel, a Sicílie se znovu octla ve zmatcích, v nichž rozhodovaly o jejím osudu žoldnéřské armády, a těžili z nich Kartágiňané.

Úspěchu dosáhl teprve Korinťan Tímoleón (344 – asi 388 př. n. l.), který v roce 344 př. n. l. byl vyslancem politických oponentů Dionýsia II. Zbavil se Dionýsia II., ač jen na jistý čas, neboť ten se vrátil k moci opět a v roce 340 př. n. l. porazil Kartágiňany v bitvě u Segesty. Tímoleón jako vládce zřídil v Syrákúсах oligarchicko-demokratické zřízení. Jeho snaha byla, aby se obnovovala města, která vzala za své v kartaginských válkách. Druhou snahou bylo zvýšení počtu nových přistěhovalců z Itálie a Řecka. Jeho politická kariéra končí v roce 338/7 př. n. l., kdy se Tímoleón stáhl

z veřejného života. Jeho smrtí začalo v Syrakúsách uctívání Tímoleóna jako *hérose*.²³

Posledním obdobím velmocenské politiky Syrakús je vláda Agathoklea (317/6 – 289 př. n. l.), který byl synem majitele hrncířské dílny. Agathoklés najal do svých služeb v sicilském vnitrozemí vojsko a s jeho pomocí i za podpory syrakuského lidu svrhl roku 317/6 př. n. l. vládu oligarchů. Podnikl první invazi na africké území, kde dosáhl zpočátku vojenských úspěchů, avšak zdolat Kartágo se mu nepodařilo. Spojil pod svou nadvládu všechny řecké obce na ostrově, s výjimkou Akragantu, a po vzoru diadochů²⁴ roku 305/4 př. n. l. přijal královský titul. Zasažoval aktivně do poměrů v jižní Itálii a snažil se upevnit svůj vliv, ale jeho velkým cílem bylo vypořádat se s nejmocnějším protivníkem Kartágem. Obnovil částečně syrakuskou moc v jižní Itálii, kam byl pozván Tarentem na pomoc proti italským kmenům. Po smrti Agathokla roku 289 př. n. l. vzrostl na Sicílii vliv italských žoldnů a později se na scéně objevil épeirský král Pyrrhos.

Mezi řeckými obcemi v jižní Itálii zaujímal přední místo Tarent, který udržoval tradiční kontakty se svou mateřskou obcí Spartou. V tarentských službách bojoval spartský král Archidámos III., který zahynul v boji proti Lukánům a Messapiům. Na samém sklonku 4. stol. př. n. l. pomohli spartští a další peloponéští žoldníci Tarentu ubránit své pozice proti novým útokům Lukánů. Na konci 3. stol. př. n. l. se poprvé v Tarentském zálivu objevili římsí vojáci, které si na pomoc povolali občané Thúrií proti Lukánům. Římané svého ozbrojeného zásahu využili k tomu, aby zanechali v Thúriích svou posádku. Když pak římské lodi přistály na cestě do Jaderského moře v Tarentu, považovali to Tarentané za ohrožení své nezávislosti, přepadli římské lodi, zmocnili se Thúrií a vypudili odtud římské vojáky. Tato událost vedla k válce mezi Tarentem a Římem roku 282 – 272 př. n. l. Tarentané si

²³ V řeckém náboženství znamená *héroś* „zemřelý“, kterému byla připisována moc zasahovat do lidského života v místě, kde byl pohřben. V mykénské době jsou jimi praotcové rodů, u Homéra nabývá výraz *héroś* významu „hrdina“, „pán“. Po Homérovi převládá kult místních *héroů*. Některá řecká města nebo sdružení rodů od nich odvozovala svá jména. Připisovala se jim možnost zasahovat do každodenního života, a proto se jejich jména často objevují na nápisech. *Héroś* byl vždy uctíván jako zemřelý. Dostával vodu k omytí, zpívaly se mu žalozpěvy, na jeho hrobě se konaly krvavé oběti a do hrobu se vlévala krev. V římské době se stalo *héroizování* pouhou formalitou.

²⁴ Diadochové jsou vojenští velitelé tzv. „nástupci“ Alexandra Velikého, kteří po jeho smrti roku 323 př. n. l. vládli v jeho říši a jejichž vzájemné boje zabírají v helénistických dějinách čtyři desetiletí. Byli pověřeni správou jednotlivých oblastí.

byli vědomi síly svého soupeře, a proto si pozvali na pomoc épeirského krále Pyrrha.

Když se Římané ubránili a uzavřeli dohodu s Kartágem, odebral se Pyrrhos roku 278 př. n. l. na Sicílii, kde znovu začaly boje mezi Syrákúсами a Akragantem, přičemž Akragantští hledali oporu u Kartágiňanů. Syrákúsané soudili, že épeirský král, který kdysi uzavřel dynastický sňatek s Agathokleovou dcerou, bude pokračovat v Agathokleově politice. Pyrrhos se zmocnil téměř všech kartaginských měst na Sicílii. Jeho autoritativní vystupování však vyvolávalo nepřátelskou odezvu mezi sicilskými Řeky a mnozí z nich hledali sblížení s Kartágem. Pyrrhos se po 2 letech pobytu na Sicílii vypravil opět do Itálie, kde však utrpěl roku 275 př. n. l. od Římanů porážku a vrátil se do Épeiru.

Pyrrhova aktivita v Itálii a na Sicílii vedla k tomu, že Kartágo a Řím urychleně uzavřely další spojeneckou smlouvu. Jejich společný postup patřil nepochybně k momentům, které vedly k Pyrrhově porážce. V západním Středomoří vznikla nová situace, která se zanedlouho dotkla svými důsledky sicilských Řeků a prostřednictvím sicilské državy i samotného Kartága.²⁵

3.2 Porážka Kartága

Hlavní konflikt, který se ve středomoří odehrával, byl vyvolán rivalitou mezi Kartágem a Římem, neboť obě mocnosti měly předpoklady i zájem o získání nadvlády v západním Středomořském světě. Boj o hegemonii nad západním Středomořím mezi Římany a Kartáginci se řešil ve třech punských válkách.²⁶ Do bojů s nimi zasáhla i helénistická Makedonie a růst římského vlivu, k němuž vedly římské úspěchy v bojích s Kartágem, se začal projevovat i na Balkáně, zejména v Řecku a ve východní části Středomoří.

Zájmy Říma a Kartága se zpočátku nekřížily, proto ani mezi nimi nedocházelo ke střetům a bylo uzavřeno spojenectví. Tato situace však byla dlouhodobě neudržitelná. Obě mocnosti, aby mohly prosperovat a aby se

²⁵ BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 237-252.
PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 712-715.

²⁶ Název je odvozen z latinského slova *Poeni*, *Puni*, které Římané používali pro označení Kartáginců.

chránily před případným vpádem sousedních zemí, zastávaly expanzivní výbojnou politiku. Důležitým činitelem pro posílení vlivu Říma ve Středomoří byly jihoitalské přístavy, které se ocitly v římských rukách a vytvářely základnu pro rozvíjení styků se Sicílií a Řeckem. Podmanění jihoitalského řeckého města Rhégia v roce 270 př. n. l. přiblížilo Římanům Sicílii. Ta se pro svou výhodnou strategickou polohu a pro své bohaté hospodářství, opírající se o námořní obchod a o vyspělé zemědělství, stala příčinou prvního velkého konfliktu mezi Kartágem a Římem. Kartáginci si od konce 5. stol. př. n. l. budovali v západní části ostrova několik osad, které se staly výchozími body přímého kartaginského vlivu na Sicílii. Východní část ostrova byla v rukách Řeků. O síle řeckého postavení na Sicílii svědčí intenzivní rozvoj Syrákús, které se v helénistické době staly nejvýznamnějším i nejbohatším řeckým městem. Zde vládl syrakuský král Hierón II. (269 – 215 př. n. l.), který se ocitl v ožehavém postavení mezi dvěma silíciemi velmocemi.

Události, které vyústily v ozbrojený konflikt mezi Římem a Kartágem, uvedli do pohybu kampánští žoldnéři, zvaní *Mamertini*.²⁷ Roku 289 př. n. l. se zmocnili značné části sicilského území a učinili z města *Messany*, dnešní Messiny, centrum své moci, která ohrožovala řecké postavení na ostrově. Proti rostoucímu tlaku, který na ně vyvinuli zvláště Syrákúsané pod vedením svého nového vládce Hieróna II., navázali spojení s Kartagiňany. Ti využili situace, vyslali do Messány svou vojenskou posádku, a tím se stali pány Messánské úžiny. Kartaginská vojska tím stanula v těsné blízkosti italského území. Na Mamertiny přitom hleděli jako na své poddané a ve snaze zbavit se kartaginské nadvlády požádali Mamertini o pomoc senátu v Římě. Tato žádost vyvolala u Římanů zprvu rozpaky, neboť vládnoucí římské kruhy představované senátem se soustřeďovaly stále ještě na poměry v Itálii a neměly přímý zájem na řešení problémů se závažnými mezinárodními důsledky. Senátoři si byli vědomi i okolností, že podpora poskytnutá Mamertinům proti kartaginské moci by dříve nebo později vyvolala ozbrojenou akci z kartaginské strany. Senát zprvu požadavek Mamertinů odmítl, protože nechtěl riskovat roztržku a válečný konflikt s mocností, která

²⁷ Toto jméno znamenalo v jazyce Osků „Synové Martovi“, čímž se měly zejména zdůraznit bojové vlastnosti těchto válečníků, kteří se dali najmout do služeb syrakuského vládce Agathokla.

byla tradičním římským spojencem. Avšak přesto musel římský lid vyvinout silný nátlak na konzervativní senátní politiky, aby poskytli pomoc Mamertinům. Tak Římská vojska vstoupila na Sicílii a přiměla Kartágince k odchodu z Messány. Král Hierón II. se přidal na stranu kartaginskou a žádal římské posádky o stažení z města. Rok 264 př. n. l. se stal počátkem vleklého konfliktu mezi Římany a Kartágiňany, byla to tzv. první punská válka, která trvala do roku 241 př. n. l.

K vojenským akcím docházelo zprvu převážně v messanské oblasti, avšak později se rozšířily i na další sicilské území. Hierón II se brzy připojil na římskou stranu a tím si zajistil na čas samostatnost svého panství. Velkých úspěchů se dostalo Římanům od jihoitalských řeckých měst, kde vybudovali akceschopné loďstvo, které dokázalo úspěšně čelit kartaginské flotile a nakonec nad ním získalo i převahu. Svého prvního námořního vítězství docílili Římané roku 260 př. n. l., pod vedením Gaia Duilia, v bitvě u Mylai na severozápadním pobřeží Sicílie. V roce 256 př. n. l. podnikli Římané pokus o rázné zakončení války a rozhodli se zaútočit přímo na centrální oblast kartaginské říše na africké půdě. Konzulové Marcus Atilius Regulus a Lucius Manlius Vulso shromáždili pod svým velením silnou flotilu a přepravili se do Afriky. Tímto plánem však Římané přecenili své síly, a tak v roce 255 př. n. l. porazil Římany vynikající velitel Sparťan Xanthippos, který tehdy stál v čele kartaginských vojsk. Výprava do Afriky tedy skončila neúspěšně a dějištěm války se na dlouhou dobu stala opětovně Sicílie. Od roku 247 př. n. l. zde velel kartaginským jednotkám vynikající strateg Hamilkar Barkas. Ten pocházel z urozené rodiny známé svým ostře protiřímským smýšlením, která měla zájem na upevnění kartaginské moci i mimo africkou oblast. Římané roku 242 př. n. l. zablokovali svým loďstvem kartaginské opěrné body na Sicílii a zamezili tak jejich zásobování. Kartáginci se sice pokoušeli obklíčením prorazit, ale bez úspěchu. Následujícího roku 241 př. n. l. došlo k námořní bitvě u Aegatských ostrovů u západního cípu Sicílie, v níž Římané vedení konzulem Gaiem Lutatiem Catulem dosáhli rozhodujícího vítězství.

V bezvýhodné situaci pověřili kartaginští předáci Hamilkara Barku, aby s Římany dojednal mír.²⁸

Při tomto jednání šlo o kapitulaci Kartága na sicilském území a Římané využili situace, aby si nadiktovali co nejvýhodnější podmínky. Podle uzavřené smlouvy ztratili své území na Sicílii a na přilehlých Liparských ostrovech a byli nuceni platit Římu po deset let vysoké válečné odškodné. Důsledkem římského vítězství byla pro Kartágiňany ztráta vlivu v Tyrhénském moři a současně i konec konkurenčního boje se sicilskými Řeky. Počátek mírového období po prohrané válce byl v Kartágu provázen obtížemi, jež nabyla nebezpečná vzpoura kartaginských žoldnéřů, jimž stát, vyčerpaný válkou a jejími následky, nebyl schopen vyplatit dlužný žold. Kartágo se tak ocitlo v kritické situaci a pouze tvrdý zákrok Hamilkara Barky zlomil nakonec odpor vzbouřenců. Když Kartáginci chtěli obnovit pořádek na Sardinii, kam se uchýlila část účastníků vzpoury, vystoupili Římané proti Kartágu a přinutili je, aby se zřeklo ve prospěch Říma nejen Sardinie, ale i sousední Korsiky.

Byl to však klid před definitivním koncem řecké samostatnosti. Za druhé punské války se vyřešily i poměry na Sicílii s konečnou platností ve prospěch Říma. V důsledku první punské války ovládali Římané větší část ostrova, kterou ostatek spravoval nadále syrákúský král Hierón II. Roku 215 př. n. l. zemřel a jeho nástupcem se stal jeho vnuk Hierónymos (asi 215 – 214 př. n. l.), stoupenec Kartága. Přestože byl v roce 214 př. n. l. zavražděn, zachovaly Syrákúsy i nadále Kartágu věrnost, neboť doufaly, že s jeho pomocí se jim podaří rozšířit svou državu na úkor římského provinciálního území. Sicílie se tak stala dějištěm vojenských akcí, neboť představitelé vládnoucích kruhů v Kartágu projevíli velký zájem o ovládnutí ostrova. Roku 213 př. n. l. pod vedením Marka Claudia Marcella oblehli Římané Syrákúsy. Město, které se změnilo v mohutnou a téměř nedobytnou pevnost, dlouho vzdorovalo obláhatelům.

Při obraně se uplatnily i vojenské stroje konstruované proslulým učencem Archimédem, který dovedl plameny ničit z dálky římské lodi. Sám sebe však ubránit nedovedl, neboť neznámý římský voják, který při konečné

²⁸ BURIAN. J., OLIVA. P. *Civilizace starověkého Středomoří*. Praha: Nakl. Svoboda, 1984, s. 374-375.

zteči narazil na Archiméda kreslícího cosi do písku, nic nedbal na učencovu žádost aby „odstoupil od jeho obrazce“, a probodl ho mečem. Latinská verze Archimédova výroku je známější a zní:

„*Noli tangere circulos meos!*“

V roce 212 př. n. l. Syrákúsy padly a byly vypleněny vítěznými římskými jednotkami. Pád Syrákús znamenal konec jejich samostatnosti i dosavadního významu ve středomořském světě. Kartágiňané se ještě pokoušeli vlastními silami udržet ostrov aspoň zčásti pod svou kontrolu, ale i oni byli nakonec nuceni Římanům ustoupit.

Římské vítězství ve druhé punské válce, která trvala od roku 218 př. n. l. do roku 201 př. n. l., znamenalo definitivní konec kartaginského velmocenského postavení. Mírovou smlouvu, kterou Římané uzavřeli roku 201 př. n. l. učinil z Kartága bezvýznamný stát. Kartaginská država v Hispánii připadla Římu, Kartágo bylo nuceno platit vysoké válečné odškodné, bylo mu zakázáno vést jakékoli zahraniční války bez předchozího římského souhlasu a musilo zničit skoro celé své válečné loďstvo. Řím vyšel z války jako naprostý vítěz, který nemohl být v budoucnu vážně ohrožen kartaginskou stranou. V římské moci se tak ocitla celá Sicílie, jejíž zemědělství se spolu s hispánským bohatstvím stalo významným zdrojem hospodářského rozkvětu římské republiky. Roku 146 př. n. l. došlo však k definitivní porážce Kartága římskými vojsky ve třetí punské válce. Kartágo bylo srovnáno se zemí a místo, kde stálo, bylo nábožensky proklete, aby se předešlo pokusům o jeho eventuální obnovu. Území, ovládané předtím Kartágem, bylo přeměněno v provincii nazvanou *Africa*.²⁹

3.3 Sicílie – první římská provincie

Latinské slovo *provincia*, původně pojem označující zcela obecně oblast působnosti římských magistrátů. Od roku 227 př. n. l. označuje také dobyté oblasti mimo Itálii a spravované dotyčným úředníkem. Západní Sicílie se stala roku 241 př. n. l., po první punské válce, první římskou provincií a po

²⁹ BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 249-252.
PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 715-720.

druhé punské válce získal Řím ostatní část Sicílie. Dalšími římskými provinciemi byla Sardinie, Korsika, Hispánie a později desítky dalších území.

Administrativa provincií působila Římu obtíže, neboť republikánské zřízení bylo v podstatě přizpůsobeno pouze správě městského státu a neodpovídalo potřebám administrativy vznikající říše. Kromě toho stály jednotlivé provincie na různém stupni společenského vývoje, takže bylo obtížné používat všude stejných zásad provinciální správy. Proto bývaly do nově připojených provincií vysílány komise, které určily základní směrnice jejich administrativy v dokumentu zvaném *lex provinciae*. Správci provincií byli původně konzulové nebo praetoři, ale od doby Sullovy (138 – 78 př. n. l.) působili však všichni konzulové a praetoři nejdříve rok v Římě a teprve poté spravovali provincie jako prokonsulové a propraeoři. Byli jmenováni senátem většinou na pětileté funkční období a provincii si losovali. Správci neměli plat a tak jim peníze i ostatní potřeby musela obstarat sama provincie. Správcové však při tom zneužívali svého postavení k bezohlednému vydírání a neoprávněnému obohacování.

K případům, který může posloužit jako ilustraci právě řečeného patří aféra Gaia Verres, sicilského propraetora v letech 73 – 71 př. n. l.³⁰ Verres působil na ostrově v nevládných letech, kdy se italské území stalo kolbištěm Spartakova vzdoru vůči Římu. Verres učinil nezbytná opatření, v situaci, kdy se Spartakus pokoušel uniknout z Itálie na Sicílii. Verres učinil taková opatření, aby předešel vzpouře místních otroků. Spartakovy plány byly zhatěny, musel upustit od úniku z Itálie na Sicílii. Verres takto získal obdiv římských vládnoucích kruhů. O to horší musela být jeho provinění, která se dostala až do Říma a byla projednávána soudními cestami. Verres se systematicky obohacoval, zneužíval svého postavení, vyhledával umělecká díla, která potom doslova a do písmene uloupil jejich původním majitelům – nehledě na to, zda vlastníky byly chrámy, nebo to byly soukromé osoby. Z toho důvodu byl Sicilany obžalován po skončení své služby jako vyděrač. Žalobcem se mu stal Marcus Tullius Cicero, který vůči němu shromáždil celou řádku důkazů. Verres nečekal ani do konce procesu a odebral se do vyhnanství po vlastním rozhodnutí.

³⁰ PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 766-767.

4. Období dórského slohu na Sicílii

V polovině 7. století př. n. l. vznikl na pevninském Řecku, Sicílii a jižní Itálii nejstarší a nejpřísnější dórský řád. Stavby provedené v dórském slohu spočívaly na podstavě zvané *stylobatés*, na níž se vystupuje po stupních, které bývaly mnohdy značně vysoké, zejména v 5. stol. př. n. l. Na *stylobatu* stojí sloupy portiku, které nemají patky a jsou kanelované, to znamená, že mají 16 nebo 20 mělkých svislých žlábků, které se stýkají v ostré hraně. Žlábků jsou nahoře zakončeny rýhami probíhajícími po obvodu sloupu a vytvářející prstence. Nad nimi spočívá hlavice, kterou tvoří prostý poduškovitý *echínos*, ježek, s čtvercovou deskou, *abakem*, jejichž prostřednictvím se přenáší tíha horních vodorovných částí stavby na svislou podpěru. Na hlavicích spočívá stavba tvořená hladkým *architrávem*, nad ním probíhá další pás, zvaný *vlýs*, který člení *triglyfy* zdobené třemi svislými žlábků, střídané deskami zdobenými reliéfy, kterým se říká *metopy*. Dvě krátké strany chrámu jsou nahoře uzavřeny trojúhelníkovým *frontonem* s vrcholovými *akrótéry*, jejichž věnec uzavírá *tympanon*, většinou zdobený reliéfem, později zdobený trojrozměrnými plastikami s figurálními náměty z řeckých bájí.

Základní součástí chrámu je čtyřúhelníkový prostor *cella* neboli *náos* a předsíň zvaná *pronáos*. Do celly vnikalo světlo pouze portálem a v jeho pozadí se tyčila socha božstva, ozářená lampami, ve kterých hořel vonný olej. Během vývoje se záhy objevil třetí prvek, síň, která byla připojena k celle vzadu a dostala název *opisthodomos*. Jestliže chrám neměl vnější sloupořadí, říkalo se mu *antový* nebo *distylos*, protože v průčelí byly pouze dva pilastry, které byly pokračováním bočních zdí celly a latinsky se nazývaly *antae*. Pokud v průčelí stály čtyři sloupy, byl to *prostylos*, měl-li chrám po čtyřech sloupech na obou průčelích, byl to *amfiprostylos* a připojením sloupů po stranách vznikl *peripteros*. Chrám se šesti sloupy v průčelích se jmenoval *hexastylos*, který byl na Sicílii nejčastější. Velmi zřídka se objevoval *oktastylos* s osmi sloupy v průčelích.³¹

Zvenčí i zevnitř byly chrámy vždy polychromované. Od 5. stol. př. n. l. se chrámy stavěly z mramoru, ale i pak se omítaly velmi tenkou vrstvou štuky

³¹ PIJOAN, J. *Dějiny umění 2*. Přeložil J. Hobzek. Praha: Odeon, 1987, s. 41-45.

z vápna a mramorové drtě, aby se zakryly spoje kamenných kvádrů. V souladu s tradicí se nadále uplatňovala polychromie, zvýrazňující konstruktivní prvky. Na hlavicích se malovaly pouze červeně prstence, architráv se obvykle nebarvil. Podetnutý pásek římsy a triglyfy byly modré a svislé žlábký černé. *Akróteria* byla pokryta živými barvami a pozadí štítu se malovalo černě nebo červeně, aby lépe vystupovala sochařská výzdoba.³² (viz příloha č. 1)

³² RAEBURN, M a kol. *Dějiny architektury*. Překlad J. Holanová. Praha: Odeon, 1993, str. 39-41.

5. Nejvýznamnější antické stavby sicilských měst

5.1. Syrákúsy

Nejbohatší řecké město na Sicílii, Syrákúsy, řecky zvané *Syrákúsai*, latinsky *Syracusa*, dnešní Siracusa, které vzniklo roku 734/3 př. n. l. kolonisty z Korintu. (viz příloha č. 2) Syrákúsám se dostalo údajně božského posvěcení, když jejímu zakladateli Archiovi z Korintu přikázal Apollón Pýthiinými ústy, aby založil na Sicílii město na místě, kde

*„jakási Ortygiá se rozkládá v hlubině mlžné
naproti Trinakrii, kde tryská Alfeia ústí
mísíc se s prameny Arethúsy, čirého zřídla.“³³*

Původní centrum korintské městské kolonie Syrákús vznikl v pobřežních vodách na sicilském ostrůvku Ortygia. Tento ostrůvek byl chráněn dvěma přístavy, z nichž jeden, Velký přístav, byl nejvýhodnější na celém sicilském pobřeží. Ortygia měla rovněž bohatý pramen pitné vody, o němž vypráví jedna z bájí o vodní víle Arethúse, kterou máme dochovanou v Ovidiových *Metamorfózách*. Sladkovodní pramen v Ortygii dostal jméno Arethúsa podle nymfy, která unikla před milostnou touhou říčního boha Alfeia. Avšak mu neunikla, neboť Alfeios ji pronásledoval přes Ionské moře až k Ortygii a smísil své vody s jejími. Na tomto ostrůvku tak vzniklo jádro města Syrákús.

Koncem 8. století př. n. l. se obývané centrum v Ortygii začalo šířit na pevninu, kde se za agorou začaly postupně rodit hlavní syrakuské čtvrti a to *Achradina*, *Neapolis*, *Tyche* a nakonec vyvýšené *Epipolai*. Jihozápadně od Achradiny stál *Olympeion*, který byl zasvěcený v polovině 6. století př. n. l. Diovi Olympskému. Za řekou Anapem se rozkládala velmi úrodná půda, z které bohatli příslušníci bohaté vládnoucí vrstvy, nazývaní *gámoroi*³⁴. Tato vládnoucí vrstva kontrolovala širší okolní oblasti, odkud vypudila domorodé Sikely a začali zakládat své vlastní kolonie. Byly to *Helóros* založeny v 7. století př. n. l. na východním pobřeží ostrova, dále *Akrai* (663 př. n. l.), který

³³ BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 112.

³⁴ Podílníci půdy, tvořící šestičlenný sněm.

stál na strmém kopci ve vnitrozemí a *Kasmenai* (643 př. n. l.). Západně od *Kasmenai* se nacházela syrakuská pobřežní osada *Kamarína* (598 př. n. l.), která se nakonec od Syrákús osamostatnila, neboť udržovala se svými sikelskými sousedy lepší vztahy. Ostatní kolonie si Syrákúsy udržely a tak ovládly rozsáhlé území v celé jihovýchodní části Sicílie.

Rostoucí moc Syrákús se projevila v 6. stol. př. n. l. výstavbou *Apollónova chrámu* na Ortygii, který byl snad největší známou stavbou tehdejšího řeckého světa a jeden z prvních dórských kamenných staveb. Na konci 6. stol. př. n. l. dali syrakušští vládcové do oběhu své vlastní mince, které do té doby nepotřebovali, protože jim stačila měna jejich obchodního partnera Korintu. Vlastní měnu potřebovali na vydržování rozsáhlého žoldnéřského vojska. Nové mince si zakládali na eubojsko-attickém standartu. Stříbro na ně získávali zdaněním vlastního obyvatelstva a prodejem poddaných Sikelů do otroctví.³⁵

V 5. stol. př. n. l. došlo k vnitropolitickým zvrátům a nepokojům, které v následujícím století sužovaly město a znemožňovaly mu, aby navzdory svému bohatství a prosperitě získalo dominantní postavení. V roce 485 př. n. l. se vlády v Syrákúsách ujal gelský tyran Gelón, který využil bojů mezi tamním lidem a aristokraty. Odtud ovládal východní část Sicílie, kdy se Syrákúsy staly politickým a hospodářským centrem řecké Sicílie a Gelón se stal sám nejmocnějším řeckým vládcem na Sicílii. O pět let později zajistil Gelón společně s Therónem řeckou nadvládu nad Sicílií porážkou Kartáginců v bitvě u Himery roku 480 př. n. l. Gelónův bratr a nástupce Hierón I. roku 474 př. n. l. porazil v bitvě u Kýmé etruské loďstvo a rozšířil svůj vliv do jižní Itálie. Bohatá kořist z úspěšně vedených válek a výtěžky z nájemního systému umožňovaly kulturní rozmach Syrákús, který se projevoval zejména velkolepými stavbami a působením básníků na dvoře tyranů. K hostům u dvora patřil athénský dramatik Aischylos (525/24-456/55 př. n. l.), kdy několik jeho dramát měla premiéru na Sicílii. Lyrikové Simónidés z Keu (asi 556-468 př. n. l.), Bakchylidés z Keu (1. pol. 5. stol. př. n. l.) a největší představitel řecké sborové lyriky Pindaros (522 nebo 518-431 př. n. l.). V Pindarových chvalo zpěvech figuruje Hierón I. jako účastník

³⁵ GRANT, M. *Zrození Řecka*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2002, s. 225-226.

Panhelénských soutěží. Další významný řecký dramatik byl Epicharmos (asi 550-460 př. n. l.) pocházející z Megar na Sicílii, který uvedl do literatury sicilskou lidovou frašku a dal jí ucelený děj.

Po Hieronově smrti se nechal jmenovat nejvyšším vojevůdcem Dionýsios I. (405-367 př. n. l.). V několika válkách proti Kartágu a dobytím Rhégia a Krotónu upevnil hegemonii Syrákús na Jaderském moři a v Tarentském zálivu. Spartě poskytl pomoc proti Thébám a Athénám. Na svém dvoře soustřeďoval umělce a spisovatele. Jeden z jeho dvořanů Dámoklés vyličil Dionýsia jako typického tyrana, jednající zcela podle svých nálad a okamžitých záměrů. Významným politikem v době jeho vlády byl Filistos ze Syrákús (asi 430-356 př. n. l.), který napsal nezachované dějiny Sicílie od nejstarších dob až do své smrti.

Jeho nástupcem se stal syn Dionýsius II. (367-344 př. n. l.), do kterého vkládal velké naděje athénský filozof Platón. Ten navštívil Syrákúsy poprvé v roce 387 př. n. l. za vlády Dionýsia I. a podruhé v roce 366-365 př. n. l. z iniciativy Dióna. Filozoficky vzdělaného příbuzného obou Dionýsiů, a snažil se prostřednictvím Dionýsia II. uskutečnit v Syrákúsách svůj ideál státu, spravovaného osvíceným panovníkem. Ideál státu však ztroskotal a došlo k roztržce mezi filozofem a Dionýsiem II. Na krátkou dobu se do čela státu dostal korintský vojevůdce Tímoleón, který zavedl v Syrákúsách kompromisní oligarchicko-demokratické zřízení a snažil se o obnovení měst zničených v kartaginských válkách a o zvýšení počtu obyvatel povoláním nových kolonistů z Řecka, ale i z jižní Itálie.

Poslední dobu rozkvětu prožily Syrákúsy za vlády Agathoklea (317/6-289 př. n. l.) a Hieróna II. (275/4-215/14 př. n. l.), kteří přijali titul krále a byli vybaveni neomezenými pravomocemi. V první a druhé punské válce byl Hierón II. jako autonomní panovník spojencem Říma. Po smrti Hieróna II. se Syrákúsy přidaly ke Kartágiňanům a hájily své město. Po dvouletém obléhání města roku 212 př. n. l. padly Syrákúsy do rukou Římanů, kde padl geniální matematik a fyzik Archimédés. Od té doby byly Syrákúsy jako hlavní město provincie Sicílie.³⁶

³⁶ BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 246-252.

Jeden z nejstarších chrámů vůbec byl *Apollonův chrám* postaven mezi lety 570-560 př. n. l., jehož pozůstatky se nacházejí ve staré části ostrova Ortygia. (viz příloha č. 3) Byl největší známou stavbou tehdejšího Řecka a chlubil se prvním dórským kamenným násloupím. Chrám měl rozměr 24 x 64 se 17 sloupy po obou stranách, dodnes se zachovaly pouze dva dórské sloupy.³⁷

Pravděpodobně jednou z nejskvostnějších a největších památek na Sicílii je *Řecké divadlo* (viz příloha č. 4), které se nachází ve čtvrti Neapolis na vrchu Terminate. Stavba tohoto díla začala již v 5. stol. př. n. l., v helénistické době jej přestavěl Hierón II. a to v letech 238-215 př. n. l. V průběhu let bylo divadlo několikrát upravováno a přestavováno. Řecké divadlo bylo umístěno na svahu návrší a skládalo se z hlediště širokého 138 metrů, *orchestry*, která měla 16 metrů a jevištěm. V polokruhovém hledišti zvaném *theátron*, byla sedadla vytesána do skály. (viz příloha č. 5) Přístupné bylo z orchestry po schodištích, která členila hlediště na klínové úseky. Orchestra kruhového půdorysu byla určena pro sbor a mívala uprostřed oltář, do níž se vstupovalo dvěma bočními vchody, nazvanými *parodoi*, které byly mezi hledištěm a skénou. *Skéna* byla obdélná stavba s několika místnostmi, která prostor divadla uzavírala. Herci vystupovali v orchestře. Rozsáhlé hlediště je v porovnání s jinými řeckými divadly poměrně málo svažité a tvoří ho bloky bílého vápence, který je pro Syrákúsy typický. Divadlo bylo impozantní tím, že pojmullo až 15 000 diváků, kteří seděli v 61 řadách, rozdělených do 9 sektorů. Herci zde předváděli premiéry klasické řecké tragédie, děl Aischylových, Sofoklových a Euripidových.³⁸

³⁷ PEDLEY, J. G. *Greek art and archaeology*. Prentice Hall, 2002, s. 167.

³⁸ DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 78-81.

5.2 Akragás

Řecký lyrický básník sborových písní z Théb, Pindaros, označil Agrigentum za „*oko Sicílie*“ a za „*nejkrásnější město na světě*“.³⁹

Agrigentum řecké město na jihu Sicílie se dříve nazývalo řecky *Akragás*, dnešní Agrigento, které bylo založeno kolem roku 580 př. n. l. mezi řekami *Hypsas* dnešní Sannt' Anna a *Akragás* dnešní San Biagio. (viz příloha č. 6) Město založili osadníci z řecké Gely za vydatné pomoci obyvatel egejského ostrova Rhodu a Kréty.

Mezi lety 570 až 550 př. n. l. se zmocnil vlády nad městem tyran jménem Falaris⁴⁰, který byl pověstný svou krutostí k politickým odpůrcům, ale podstatně rozšířil území Akragantu zábořem domorodých měst ve vnitrozemí. Svou vládu upevnil vítěznými válkami proti Kartágiňanům. Koncem století město bohatlo z produkce obilí, chovu skotu a exportu vína a olivového oleje do Kartága a jiných měst. Těžiště městské ekonomiky spočívalo především v zemědělství založeném na pečlivě rozparcelované úrodné půdě, kde bohům byly vyhrazeny chrámy na neúrodné, kamenité a horské půdě. Město se tak stalo jednou z nejvýznamnějších mocností na řecké Sicílii. K Falaridovým následníkům patřil tyran Thérón, který společně se svým zeťem Gelónem, tyranem v Gele a v Syrákúsách, porazil roku 480 př. n. l. Kartágiňany v bitvě u Himery.⁴¹ V 5. století př. n. l. bylo město zničeno Kartáginci a později bylo znovu obnoveno a stalo se prosperujícím a relativně klidným římským městem až do zániku Římské říše.

Z Akragantu pocházel významný řecký lékař a filosof Empedoklés (asi 493-433 př. n. l.), hlásající složení světa ze čtyř základních prvků: oheň, vzduch, voda a země. Podle pověsti skončil svůj život skokem do kráteru sopky Etny. Město navštívil i slavný řecký lyrik Simónidés z Keu (asi 556-468 př. n. l.) a největší představitel řecké sborové lyriky Pindaros (522 nebo 518-431 př. n. l.), kteří pobývali na dvorech tyranů.

³⁹ DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 264.

⁴⁰ Byl pověstný svou krutostí, kdy podle tradice dal zhotovit z bronzu dutou podobu býka, do jehož nitra zavíral odsouzence, pak dal rozdělat oheň pod býkem a oběti upálil. Jejich křik měl prý znázorňovat řev zvířete.

⁴¹ BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 241.

Ze severu město chránila Athénina skála, na které vznikla akropole, z jihu horský masív, kde postupem času vyrostlo jedno z velkých posvátných míst starověku „Údolí chrámů“, které pochází z 6. -5 století př. n. l. V roce 406 př. n. l. bylo však zničeno Kartáginci a znovu obnoveno Římany v 1. stol. př. n. l. Tyto chrámy byly budovány na konci archaického období v dórském slohu. Chrámy, které se nacházely v Akragásu vycházely z řeckého originálního modelu. Názvy chrámů, o které se zajímáme, jsou inspirovány tradičními jmény. Jako první si můžeme uvést *Herkulův chrám* (viz příloha č. 7), který byl postaven koncem 6. stol. př. n. l. O určení Herkulova chrámu se ještě dnes vedou spory, snad byl zasvěcen Apollonovi, kvůli jeho podobnosti s *Apollónovým chrámem v Delfách*. I jeho stavba není obvyklá. Je to hexastylový chrám, který měl oproti normálnímu počtu 13 sloupů 16 sloupů na delší straně. A z toho jich 8 sloupů stojí na jižní straně. Rozměry stylobatu jsou 25 x 67 metrů s 10 metrovými sloupy. Vlastní chrám se členil na pronáos, opisthodomos a cellu. (viz příloha č. 8)

Snad nejzachovalejším chrámem v Agrigentu a vůbec na celé Sicílii, který jistě stojí za náš zájem, je *chrám Svornosti*. (viz příloha č. 9) Zachovalý je i možná díky tomu, protože byl používán po celá staletí. Na konci antické doby byl chrám Svornosti přeměněn na křesťanský svatostánek zasvěcený svatému Petrovi a Pavlovi. Oproti Herkulovu chrámu je chrám Svornosti (viz příloha č. 10) klasický hexastylový, peripterální dórský chrám se 6 sloupy – jak vpředu tak i vzadu, se 13 sloupy na delších stranách. Stylobat má rozměry 17 x 39,5 metrů. Úzká východní strana vykazuje klasickou výstavbu dórského chrámového průčelí se čtyřstupňovou základnou *krepis*, rýhovanými sloupy bez podstavců a hlavicemi členěnými na echínus a abakus. Nad nimi je horizontální trám jako architráv. Metopy, vlysy a trojúhelníkové lomenicové pole, zvané *tympanon*, které jsou zarámované trojstrannou římskou, nazvanou *geison*. Avšak schází plastická metopová a tympanová výzdoba. Chrám Svornosti patří v „Údolí chrámů“ poměrně k malým stavbám.

Jeden z největších náboženských staveb je kolosální *chrám olympského vládce Dia*. (viz příloha č. 11) Byl pravděpodobně dokončen v 5. stol. př. n. l., ale během několika zemětřesení a vpádů Kartáginců podlehl zkáze. Byl to pseudoperipterální dórský chrám s polosloupy ve zdech,

nastavenými gigantickými 8 metrů vysokými *telamóny*, což jsou stavební podpory ve tvaru mužské postavy. (viz příloha č. 12) Chrám měl rozměry 56 x 113 metrů. Okolo chrámu jsou rozesety trosky pokladnic a menších svatostánků.

V horším stavu se nám dochoval *chrám Héry Lakinias*, který byl postaven v polovině 5. stol. př. n. l. (viz příloha č. 13) Svou strukturou je to peripterální, hexastylový dórský chrám s vysokými sloupy a rozměrem 17 x 38 metrů. Uvnitř jsou zbytky pronáa, opisthodomu, celly a dvojicí sloupů na konci náosu. Před západním průčelím chrámu je monumentální obětní oltář. Roku 406 př. n. l. byl chrám poškozen požárem a stal se obětí zemětřesení, později znovu postavený Římany.

K dalším dórským stavbám patří *chrám Dioskúrů (Kastóra a Polydeukése)*, vznik stavby se datuje do 5. stol. př. n. l. (viz příloha č. 14) Pravděpodobně byl zasvěcen chtonickým bohyním Démétér a Persefoně, jejichž kult byl zřejmě spojován se zemědělským zaměřením této kolonie. Chrám byl postaven jako hexastylový peripterální chrám s 13 sloupy na delší straně a rozměry 14 x 32 metrů. Dosud se zachovaly pouze čtyři sloupy s částí kladí a *frontonu*, což byl trojúhelníkový štít v průčelí chrámu.⁴²

5.3 Selínús

Selínús, dnešní Selinunte, řecká osada, ležící na jihozápadním pobřeží Sicílie, mezi dvěma řekami stejnojmenným Selinuntem dnešní Modione na západě a Galikoi dnešní proláklina Gorgo di Cottone na východě. (viz příloha č. 15) Název města byl odvozen od řeckého slova *selínon*, což znamená celer, mířík. Selínús byl osídlen roku 628 př. n. l. kolonisty z Megary Hyblaie severně od Syrákús pod vedením Pamilla, který za tím účelem dorazil z řecké Megary, mateřského města hyblajských Megařanů. Selínús byl nejzápadnějším městem ostrova, hraničícího s oblastmi obydlenými

⁴² GRANT, M. *Zrození Řecka*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2002, s. 264-267.
SACKS, D. MURRAY, O. BRODY, L. R. *Encyclopedia of the ancient Greek Word*. Infobase Publishing, 2005, s. 17.
ROBERTSON, D. S. *Greek and Roman architecture*. Cambridge University Press, 1929, s. 327-328.

domorodými Elymy a navazující na kolonie Foiničanů, kteří udržovali těsné styky s Kartágem.

Selínús neobyčejně bohatl a to především z exportu vína a olivového oleje do Kartága, stal se tak jedním z nejbohatších měst na Sicílii. Selínuntané ovládali oblast daleko na západ až k řece Mazaru a svou oblast rozšířili i na východ k řece Halyku dnešní Platani, která tvořila jejich hranici s Akragantem. V 6. stol. př. n. l. vybudovali na protějším břehu Halyku svoji kolonii, kterou nazvali *Mínóa*, jejíž jméno bylo připomínkou velmi dávných styků s Krétou. Později byla přejmenována na *Hérakleiu* a přídomek *Mínóa* jí však zůstal.

V průběhu 5. stol. př. n. l. Selínúntští začali brzy narážet na odpor kartaginských spojenců a domorodých Elymů, jejichž hlavními středisky byla Segesta a *Eryx* dnešní Erice. K vrcholnému konfliktu došlo v roce 416 př. n. l. mezi Segestou a Selínúntem. Na stranu Selínúntu se postavily Syrákúsy, Segesta požádalo o pomoc Kartága a když ji nedostala, obrátila se na Athény. K rozhodujícímu boji došlo v roce 413 př. n. l., kdy Athény utrpěly drtivou porážku. Selínús v roce 410 př. n. l. znovu napadl Segestu, která se tentokrát dovolala kartáginské pomoci. Nepříliš silné kartáginské vojsko náhlým útokem zdolalo Selínús a zmasakrovalo místní obyvatelstvo, později znovu osídleno Řeky. Roku 250 př. n. l. byl Selínús definitivně zničen Kartáginci. Obyvatelstvo bylo přesídleno do Lilybaia a město zničili Kartáginci.

Akropole, na níž se nacházely nejstarší chrámy a pravděpodobně několik obytných domů, se nacházela na rozlehlé pláni, která vybíhala přímo do moře. Obytné domy zabíraly na severu mírně svažité plochy. Pravoúhlé rozložení ulic, cest a bloků domů svědčí o využití urbanistického plánu z 6. stol. př. n. l., kterého obyvatelé Selínúntu využívali. Městské čtvrti byly odděleny od posvátného okrsku a akropolí.

Nás nyní budou zajímat *chrámy C a D*, které se nacházejí v jihovýchodní části akropole. Nejvýraznějším monumentem akropole byl *chrám C* postavený koncem 6. stol. př. n. l, zasvěcený pravděpodobně bohu Apollónovi. (viz příloha č. 16) Jedná se o hexastylovou peripterální dórskou stavbu na prodlouženém půdorysu s délkou 64 metrů a šířkou 24 metrů. Po 6 a 17 sloupech vysokých téměř 9 metrů. K celle patřila předsíň a *adyton*, což

byl prostor na konci chrámové cely vyhrazený pouze kněžím. Architekti se zřejmě nechali inspirovat iónskými vzory a zároveň je kombinovali s dórskými rysy, přestože nebyly nijak přehnaně zdobné a elegantní. Chrám připisovaný Apollónovi se chlubil výzdobou vlysu kolem roku 550-530 př. n. l. zobrazující Apollóna (viz příloha č. 17), Artemidu a Leto v kvadrize, Persea v doprovodu Athény usekávající hlavu Meduse (viz příloha č. 18), Herakla a jeho trpasličí nepřátele Kerkopy a Europu, unášenou Diem v býčí podobě. (viz příloha č. 19) Tyto vlysy byly však přemístěny do palermského muzea.

Dalším je *chrám D* postavený v 6. stol. př. n. l., zasvěcený bohyni Athéně. Chrám je svým uspořádáním podobný chrámu C. Jedná se opět o hexastylovou peripterální dórskou stavbu s rozměry 24 x 56 metrů, ale sloupy byly v klasickém uspořádání 6 x 13. V blízkém okolí chrámu stojí zbytky punských obydlí z přelomu 4. a 3. stol. př. n. l., které svědčí o obydlí Selínúntu Kartáginci.

Z poslední třetiny 6. stol. př. n. l. se nám dochovaly zbytky největšího *chrámu G* v Selínúntu, tyčící se na východním pahorku. (viz příloha č. 20) Chrám s rozměry 50 x 110 metrů, byl vůbec jedním z největších na Sicílii. Tato monumentální stavba byla zasvěcena nejspíše Diovi Olympskému. Je to peripterální oktastylová stavba dórského typu s 8 sloupy v průčelí vysokými 16 metrů. Široká cella rozdělená na tři části s dvěma řadami sloupů po 10 a zdí oddělující adytum. Opačná strana chrámu byla vyhrazena opisthodomu se 2 sloupy a zdí.

Nejstarší a jeden z nejzachovalejšího chrámu stojící východně od města za řekou Galikoi je tak zvaný *chrám E*. (viz příloha č. 21) Byl postaven v 5. stol. př. n. l. a jednalo se o hexastylový chrám s prvky přísného dórského slohu s rozměry 25 x 68 metrů. Po stranách měl 15 sloupů, které byly vysoké 10 metrů. (viz příloha č. 22) Svatyně byla zasvěcena Héře a obecně byla nazývána *héraion*.

Chrám F, který stál na východním pahorku, byl chrámem nejmenším s rozměrem 24 x 62 metrů. (viz příloha č. 23) Svatyně byla zasvěcena bohu Dionýsiovi. Chrám pochází z 6. stol. př. n. l. a byl vyzdoben metopy s reliéfy zobrazujícími střety bohů s Titány. Jedná se peripterální hexastylový chrám v Selínúntu, na delších stranách měl pouze 14 sloupů, 6 sloupů vpředu a

vzadu, které byly vysoké 9 metrů. Cella byla rozdělena na pronáos, náos a adyton.

Chrám A a *O* vznikly v polovině 5. stol. př. n. l. a jsou to peripterální hexastylové chrámy v dóorském slohu se sloupy 6 x 14 a rozměrem 16 x 40 metrů. Chrám byl rozdělen na cellu, pronáos, opisthodomos oboje se dvěma sloupy a zdí a adytem. *Chrám B* měl pouze 4 sloupy v přední části a cellu, byla to prostylos tetrastylová svatyně s rozměrem 5 x 8 metrů. Doba vzniku je asi 3. -2. stol. př. n. l.

Za řekou Selinuntem na západ stál v Gaggaře *chrám bohyně Démétrý Máloforos* tak zvané „jablečné dárkyně“. (viz příloha č. 24) Původní prostý oltář pod širým nebem nahradil v 7. stol. př. n. l. chrám, který byl obklopený pevnými zdmi. V místě posvátného okrsku bylo nalezeno množství raně korintské keramiky a mnoho terakotových sošek, představujících nositelky votivních darů a bohyně.⁴³

5.4 Segesta

Město Elymů, rozkládající se na severozápadě Sicílie, řeky zvaná *Egesta*, dnešní Segesta. (viz příloha č. 25) Město ležící na a pod horou Barbaro u řeky Gaggery a přítoku Krimisu. Podle pověsti vzešlého z Aeneových druhů.

Město k Řecku politicky nenáleželo, ale v průběhu doby asimilovalo formy civilizace. Segesta byla po dlouhou dobu v konfliktu se Selínúntem. Cítila se ohrožena expanzionistickými snahami Selínúntu a tak se obrátila nejprve s prosbou o pomoc Kartága a když ji nedostala, obrátila se do Athén. Roku 413 př. n. l. u Syrákús došlo k rozhodujícímu boji, které znamenalo pro Athény drtivou porážku. O tři roky později napadl Selínús znovu Segestu, která se však dovolala kartaginské pomoci. Selínús byl roku 409 př. n. l. zmasakrován náhlým útokem kartaginského vojska. Ve 4. stol. př. n. l. byla Segesta pod nadvládou Kartága a roku 263 př. n. l. přešla k Římanům.

⁴³ GRANT, M. *Zrození Řecka*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2002, s. 235-236.
ROBERTSON, D. S. *Greek and Roman architecture*. Cambridge University Press, 1929, s. 327-328.
BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 245-247.
SACKS, D. MURRAY, O. BRODY, L. R. *Encyclopedia of the ancient Greek Word*. Infobase Publishing, 2005, s. 308.

Město bylo chráněno na několika místech příkrým srázem a poblíž chrámu, kde nebyl svah tak prudký, byly postaveny obranné zdi. Nejlépe dochované stavby Segesty, které stojí za náš zájem je slavný *dórský chrám a divadlo*. *Chrám*, zasvěcený neznámému božstvu, byl postaven v klasickém dórským stylu v 2. polovině 5. stol. př. n. l. (viz příloha č. 26) Jedná se o peripterální hexastylový chrám s rozměrem 23 x 58 metrů se 6 sloupy v průčelí a 14 na délku o výšce 9 metrů. Sloupy nebyly vlnité, jak to bylo obvyklé u dórských chrámů, a byly bez kanelování. Po celém obvodu se nad nimi táhne překlad s trojúhelníkovými štíty v čelech. Stavebním materiálem byl místní zlatavý vápenec. Chrám nikdy nebyl zcela dokončen. (viz příloha č. 27)

Divadlo v Segestě bylo postaveno ve 3. stol. př. n. l. v helenistické době. (viz příloha č. 28) Mezi hlavní stavební komponenty divadla patří *orchestra*, polokruhová plošina určená během představení pro chór, která měla průměr 18 metrů. Polokruhové hlediště zvané *koilon* dnes známější pod latinským názvem *cavea*, která byla vyhloubená částečně do svahu kopce a měla průměr 63 metrů. Byla horizontálně rozdělena na dva oddíly oddělující průchody, které se nazývaly *diazomata*. První řada hned vedle orchestry byla většinou vyhrazena pro čestná místa, kterým se říkalo *proedria*. Obecenstvo do auditoria vstupovalo dvěma širokými průchody, které se nazývaly *parodoi*. Byly umístěny po obou stranách orchestry, mezi caveou a obdélnou jevištní stranou. Hlediště pojmul až 4 000 diváků, kde herci předváděli hry Sofokla, Aeschyla nebo Euripida. Důležitým a inovativním prvkem, typickým pro sikelské divadlo, je scénická budova s postranní scénou.⁴⁴

5.5. Tauromenion

Dnešní Taormina, ležící na východním pobřeží Sicílie, založená Sikely na začátku 4. stol. př. n. l. (viz příloha č. 29) Již roku 392 př. n. l. město

⁴⁴ ROBERTSON, D. S. *Greek and Roman architecture*. Cambridge University Press, 1929, s. 327-328.
BARTONĚK, A. *Oddysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 245-247.
DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 273.

případlo syrakuskému tyranovi Dionýsiovi I. a bylo helenizováno, od roku 212 př. n. l. náleželo Římu.

K nejvýznamnějším osobám pocházejícím z Tauromenia patřil řecký dějepisec Tímaios (asi 346 – 250 př. n. l), který byl vyhnán syrakuským tyranem Agathoklém z města do Athén, kde napsal rozsáhlé dílo věnované dějinám řeckého západu, především Sicílie do počátku 1. Panské války. Dílo bylo pojato jako protiklad mezi Řeky a barbary a též obsahovalo některé zprávy o Itálii, Kartágu a Řecku.

Řecké divadlo, které je známé svou nádhernou polohou na vysoké skalní terase nad mořem, je nejlépe dochovanou památkou v Taormině. Bylo vybudováno v helenistické době za vlády tyrana Hieróna II. ve 3. stol. př. n. l. (viz příloha č. 30) Divadlo se řídilo řeckým vzorem s polokruhovým hledištěm, *theátronem*, zasazeným do pahorku se vzestupnými řadami sedadel. *Orchéstra* byla kruhovitá plocha dole v popředí hlediště určená pro hudebníky, chór a tanečníky. Do orchestry se vstupovalo dvěma postranními vchody, *parodoi*, mezi hledištěm a skénou. *Skéna* byla obdélná stavba s několika místnostmi, která prostor uzavírala a ve které byly místnosti pro herce. Před skénou, přímo proti orchestře, byla pódiová přístavba *proskénion*, které mělo v průčelí řadu sloupů s násloupím a s deskovou výplní a mělo úkol jeviště. Pod nadvládou Říma bylo divadlo přestavěno podle římských zvyklostí. Římané se celkem přidrželi řeckých vzorů, ale s některými změnami. Divadlo u nich tvořilo amfiteatrální hlediště, *cavea*, s jevištní stavbou architektonický celek. Pozadí jeviště zvané *scaena* byla obdélná patrová budova, která dosahovala výšky hlediště. *Scaenae frons*, což bylo průčelí, bylo členěno sloupy s tympany, výklenky a bylo zdobeno sochami. Dochovaly se nám sochy Augusta, bohyně Diany a Venuše. Jeviště, *proscenium*, bylo hlubší a nižší než řecké a polokruhová orchéstra tvořila součást hlediště. Stupně pro diváky byly rozděleny do 9 sektorů, které byly 62 metrů dlouhé dole až po 150 metrů v poslední řadě. (viz příloha č. 31) Rozměr divadla byl 109 metrů a orchéstra měřila 35 metrů, hlediště mohlo pojmout až 5 400 diváků.⁴⁵

⁴⁵ DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 78-81.

STRONG, D. *Antické umění*. Překlad J. Bouzek a R. Hošek. Praha: Artia, 1970, s. 139-140.

6. Archeologické výzkumy

6.1 Význam sicilských antických památek, jejich zachovalost a zvláštnosti

Dnešní archeologové využívají rozsáhlou škálu metod, které jim pomáhají odhalovat minulost. Moderní metody v plošném archeologickém průzkumu a výzkumu jsou podstatně více používané v Itálii než v Řecku, a tak nám přinášejí velmi důležité výsledky. Soustavné letecké snímkování spojené s terénním a podmořským průzkumem umožňuje poznat rozlohu a základní plán měst a přístavů. Geofyzikální průzkumové metody například letecké a satelitní fotografie umožní nalézt obrysy pohřbených zdí a magnetické senzory dokážou odhalit stavby pod zemí. Stejně objevná a pečlivá je analýza rostlin a tvorů nalezených na archeologických nalezištích. Odborníci zkoumají pozůstatky různé velikosti, od zvířecích koster až k pylovým zrnkům. Tato namáhavá práce odhaluje ohromující důkazy o typu krajiny, kde lidé žili.

Řecká města na Sicílii přinášejí mnoho uměleckých památek, ale i informací o podobě a životě v nich. Bohatá města stavěla monumentální chrámy, které patří k nejlépe zachovaným řeckým chrámům vůbec. Tyto chrámy byly postaveny v dórském slohu v 6. -5. stol. př. n. l. a byly to chrámy v Selínúntu, Segestě, Syrákúsách a v Akragántu.⁴⁶

Prvním starověkým skvostem, který se rozkládá v severovýchodní části Sicílie, je město Segesta. Zbytky města se nacházejí na vrcholu hory Barbaro, které bylo chráněno na několika místech příkrým srázem. Poblíž chrámu, kde nebyl sráz tak prudký, byly vybudovány obranné zdi. O struktuře města je nám známo velice málo. Letecké a satelitní snímky nám naznačují běžnou strukturu města vystavěného na terasách. Stavitelé se tak vyhýbali zdejšímu příkrému terénu.

Mezi památky, které zde byly odkryty, patří *dórský chrám* a *divadlo*. Zbytky *chrámu* stojícího na nízkém pahorku obklopeném horami byl postaven v klasickém dórském stylu, pocházející z poslední třetiny 5. stol. př.

⁴⁶ PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 630.

n. l. Dochovalo se nám 36 dórských sloupů ve sloupořadí o výšce 9 metrů. Po celém obvodu se nad nimi táhne překlad s trojúhelníkovými štíty v čelech. Mnoho důkazů naznačuje, že chrám nebyl nikdy zastřešen. *Divadlo* v Segestě je historicky mladší, běžně je datováno do 3. stol. př. n. l. a nachází se na kopci naproti chrámu. Dochoval se nám půlkruh o průměru 63 metrů, který je částečně vytesán do skalnatého svahu.⁴⁷

V blízkosti Segesty se na jihozápadě rozkládalo řecké město Selínús, které bylo založeno kolonisty z osady Megara Hyblaia. Selínús ležel na pahorku obehnaném hradbami, které byly vpádem Kartáginců několikrát zničeny. Rozsáhlé ruiny řeckého města, které v roce 409 př. n. l. zničili Kartágiňané, byly zčásti odkryty a jsou poměrně dobře zachovány. Byla okryta celá řada chrámů a svatyní a pravděpodobně i několik obytných domů, které se nachází na rozlehlé nízko položené pláni. Využití urbanistického plánu z první čtvrtiny 6. stol. př. n. l. svědčí o dokonalém rozložení pravoúhlých ulic, cest a bloků domů. Akropole, na niž se nachází nejstarší chrámy, pochází z 5. -6. stol. př. n. l. Ve východní části akropole jsou pozůstatky chrámů označeny písmeny *E*, *F* a *G*. Majestátný chrám *E* pochází z období přísného dórského řádu, ze kterých se zachovaly nádherné tesané metopy a podstatná část cely a peristáze byla rekonstruovaná v roce 1958. Jeden z největších a nejdelších chrámů vůbec pocházející z 6. stol. př. n. l. o je označován písmenem *G*. Je to stavba dórského typu a jeho rozměry jsou 110 x 50 metrů. Chrám nebyl zcela nikdy dokončený a nyní leží v troskách. V jihovýchodní části akropole byly soustředěny dórské chrámy, které jsou dnes značeny písmeny *A*, *B*, *C*, *D* a *O*. V současné době jsou sloupy některých z nich znovu postaveny. Na západ od akropole se nalézají zříceniny *svatyně* zasvěcené bohyni *Déméter Máloforos*. V místě posvátného okrsku našli archeologové velké množství raně korintské keramiky a mnoho terakotových sošek. Pravidelné archeologické výzkumy v Selínúntu zahájili v roce 1823 britští archeologové. Většina nálezů v Selínúntu je soustředěna v *Museo Archeologico Regionale Antonio Salinas* v Palermu.⁴⁸

Antické Akragás, dnešní Agrigento je město, které se nachází v jižní části ostrova Sicílie. Město bylo obklopeno hradbami s čtverhrannými

⁴⁷ BARTONĚK, A. *Světlem starých Řeků*. Praha: Orbis, 1977, s. 223.

⁴⁸ DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 275-280.

věžemi, na severu s obranným hradem a akropolí. Zbytky antického města můžeme dnes zhlédnout v *římsko-helenistické čtvrti* mezi dnešním Agrigentem a údolím chrámů. Na celém rozsáhlém území jsou patrné zbytky kanalizace a vodovodního potrubí.

Tak zvané „*Údolí chrámů*“ je výraznou dominantou dnešního Agrigenta. Zachovala se nám poměrně monumentální řada tří zachovalých dórských chrámů z 6. -5. stol. př. n. l. Údajně jsou to *chrámy* zasvěcené bohyni *Héře*, bohyni *Svornosti* a *chrám zasvěcený Herkulovi*, kde se nám zachovalo 9 sloupů. Nejlépe zachovaný je *chrám Svornosti* a to díky tomu, že byl v pozdějších letech přeměněn na křesťanský svatostánek. Na západ se v údolí rozkládají další trosky chrámů, pocházejících zhruba z téže doby, zejména částečně restaurovaný *chrám Kastora a Polydeuka*. Zbyly z něj jen 4 sloupy, z nichž spočívá zbytek překladů a část štítů. K dalším patří značně pobořený a nedokončený ohromný *chrám Diův*. Ten patří k nejrozsáhlejším chrámům v řeckém světě vedle zmíněného chrámu v Selínúntu.⁴⁹

Starobylé Syrakúsy, které byly založeny kolonisty z Koryntu, se rozprostírají na východním břehu Sicílie. Prapůvodní korintská kolonie vznikla však v pobřežních vodách na sicilském ostrůvku Ortygia. Na tomto ostrůvku byly dnes objeveny zbytky pravoúhle stavěných domů, které vybudovali první korintští kolonisté. Nedávné vykopávky nám prokázaly, že před koncem 8. stol. př. n. l. se obývané centrum začalo šířit na pevninu, kde se za agorou postupně rodily syrakuské čtvrti. Z těch nejznámějších je to *Achradina*, *Neapolis*, *Tyche* a nakonec vyvýšená *Epipolai*. Na ostrůvku Ortygia můžeme spatřit zbytky *Appolónova chrámu* z 6. stol. př. n. l. postaveném v dórském slohu. Nezanechalo se z něj mnoho, v původní výši a s překladem stojí jen dva dórské sloupy. K největším antickým divadlům patří *Řecké divadlo*, které se nachází ve čtvrti Neapolis a pochází z 5. stol. př. n. l. Je vybudováno ve skalních svazích hory Temenite, kde kamenné tribuny byly děleny do 9 sektorů v 61 řadách. V první polovině 16. stol. n. l. bylo divadlo poničeno, byla zbourána horní část hlediště a jeviště, materiál byl použit na opevnění Ortygie.⁵⁰

⁴⁹ DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008, s. 264-267.

⁵⁰ GRANT, M. *Zrození Řecka*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2002, s.226-227.

Za zmínku stojí starověké Tauromenion, dnešní Taormina, kde vyrostlo jedno z nejkrásnějších řeckých divadel a to kvůli své nádherné poloze s výhledem na moře. *Divadlo* pochází z 3. stol. př. n. l. a je vybudované v helenistické době. Podobu řeckého divadla, tak jak ho vidíme dnes, pochází z římského období. O původu řeckém divadla svědčí některé nápisy na stupních pozůstatků malého chrámu, který Římané při rozšiřování hlediště odstranili.⁵¹

7. Dnešní sicílie a její postavení

Sicílie, největší ostrov Středozevního moře, jehož rozlohu lze přibližně přirovnat jedné třetině území České republiky. Od italské pevniny dělí Sicílii v nejužším bodě pouhé 3 kilometry široká Messinská úžina. Nejbližší sousední pevninskou provincií je Kalábrie. Severní část Sicílie omývá Tyrhénské moře, východ moře Jónské a jihozápad Sicilský průliv. Od břehů Afriky je Sicílie vzdálená pouhým 140 kilometrů.

Povrch ostrova se svažuje směrem k mořím, v jejichž blízkosti je ostrov rovinatý, úrodný, a tudíž hustě obydlený. Zatímco vnitrozemí ostrova je hornaté, kopcovité, sice malebné, ale v porovnání s přímořskými oblastmi chudé. Na území ostrova se nachází dosud „živá“ sopka Etna, která je největší sopkou Evropy. Pozoruhodností Etny je její věčně zasněžený vrchol v blízkosti žhavého jácnu. Podle zeměpisných hledisek je povrch Sicílie z 62 procent hornatý. Sicílie je proto jak bohatá, tak i chudá země, zcela odlišná po mnoha stránkách od Itálie. Proto má uvnitř Italské republiky mimořádné postavení, autonomní statut s hlavním městem Palermem. Sicílie má téměř 5 miliónů obyvatel, kteří žijí v 9 provinciích a to *Agrigento, Caltanisseta, Catanie, Enna, Messina, Trapani, Ragusa, Siracusa* a nakonec *Palermo*.

Podnebí a strategická poloha ve Středozevnímoří a blízkost Afriky, činí ze Sicílie velice přitažlivý opěrný bod jak hospodářský, politický tak, i vojenský. To v dlouhé historii tohoto ostrova ukázaly události, které se nad

⁵¹ BARTONĚK, A. *Světlem starých Řeků*. Praha: Orbis, 1977, s. 226.

ostrovem během staletí přehnaly a trvají svým významem vlastně až do dnešní doby.⁵²

⁵² BONECHI, *Sicilia Arte e Storia*, Casa editace: Bonechi, 2007, s. 3-11.

Závěr

Sicílie je ostrov, o kterém Homér pojednává ve své Odysseie a nazývá ji „*ostrovem boha slunce*“. Řecký historik Thúkýdidés používá názvu Trinákria „*Trojrohá*“ řecky Τρινακρία, jelikož ostrov svým tvarem připomíná trojúhelník. My si však musíme uvědomit, že z tohoto ostrova se do Římské říše a pak zprostředkovaně do velké části Evropy rozšířily základy řecké kultury a umění.

Podařilo se mi postupně ve své bakalářské práci sestavit kulturně-historický přehled vývoje starověké Sicílie se zaměřením na chrámovou architekturu jednotlivých měst. Postupovala jsem ve své práci následovně.

V první kapitole jsem se obzvláště zaměřila na zeměpisnou a strategickou polohu ostrova. Soustředila jsem se na geologické složení a hlavní zaměstnání sicilského obyvatelstva v době antiky.

V druhé kapitole jsem nastínila stručnou historii tohoto ostrova, zvláště pak původ sicilského obyvatelstva s jeho vzájemnými vlivy vůči jiným kulturám. Při pátrání historických souvislostí mi pomohli antičtí autoři, a to zejména řečtí historici. Byl to Thúkýdidés, z jehož knihy *Dějiny peloponnéské války*, jsem podrobně popsala vznik jednotlivých řeckých měst. Dále jsem se zabývala sociálním rozložením obyvatelstva a uspořádáním správy ostrova, který kopíroval zvyklosti mateřské země přistěhovalců.

V další kapitole jsem popsala období tyranidy, která vzrostla na Sicílii na přelomu 6. a 5. stol. př. n. l., dále období punských válek, kdy bylo poraženo Kartágo a Sicílie se stala roku 241 př. n. l. první římskou provincií. Ve své další části jsem nastínila vznik nejstaršího a nejprísnějšího dórského slohu a podrobně popsala dórskou stavbu.

Zvláště důkladně se ocitly ve středu mého zájmu nejvýznamnější antické stavby sicilských měst, což byly Syrákúsy, Akrágas, Selínúnt, Segesta a Taormina. Zde se totiž objevují dórské chrámy z období 6. -5. stol. př. n. l. a divadla z helénistické doby. U jednotlivých měst jsem pak popsala stručně původ a historii. Dále jsem popsala jednotlivé chrámy a divadla vzhledem k jejich zachovalosti a zvláštnosti.

V poslední kapitole jsem se pak zmínila o dnešní Sicílii a jejím postavení v současné civilizaci. Sicílie si jistě zaslouží náš zájem, neboť má se svou bohatou antickou historií a kulturou, co nabídnout současnému člověku.

Anotace

Jméno a příjmení: Radka Sukupová

Katedra: Katedra klasické filologie

Vedoucí práce: PhDr. Barbara Pokorná, Ph.D.

Název práce: Kultura starověké Sicílie

Název v angličtině: Culture of Ancient Sicily

Rozsah práce: 67 s.

Počet příloh: 31

Jazyk práce: Čeština

Klíčová slova: Sicílie, starověk, kolonizace, historie, kultura, architektura, Akragás, Syrákúsy, Selínús, Segesta, Taormina

Anotace práce: Bakalářská diplomová práce se zabývá kulturně-historickým přehledem vývoje starověké Sicílie. Budu si všímat vzájemných vztahů řeckého světa s původními obyvateli Sicílie. Rovněž se budu zajímat o původ a chrámovou architekturu jednotlivých sicílských měst. Ve své práci jsem čerpala z děl klasických řeckých autorů, jakými byli Thúkýdídés, Homéros, Strabón a Diodóros Sicílský. Na základě získaných informací jsem zformulovala přehled o dění na ostrově Sicílie od jeho vzniku až po naši současnost.

Klíčová slova v angličtině: Sicily, antiquity, colonization, history, culture, architecture, Akragas, Syracuse, Selinus, Segesta, Taormina

Anotace v angličtině: Bachelor's thesis deals with the cultural-historical overview of the evolution of ancient Sicily. I'm noticing the relations of the Greek world with the original inhabitants of Sicily. Also I will be interested in the origin and the temple architecture of Sicilian cities. In my work I drew from the works of classical Greek authors such as Thucydides, Homéros, Strabo and Diodorus Siculus were. Based on the acquired information I have formulated an overview of events on the island of Sicily from its inception to our present.

Seznam použité literatury

Antické literární prameny

1. DIODÓROS SICILSKÝ. *Greek and Latin Literature* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. Diodorus Siculus Fragmenta libri X. Dostupné z WWW: <<http://www.kennydominican.joyeurs.com/GreekClassics/DiodorusSiculus10.htm>>.
2. HOMÉROS. *ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ - Odyssee* [online]. 2000 [cit. 2011-06-25]. Homer. Dostupné z WWW: <<http://www.gottwein.de/Grie/hom/od11.php>>.
3. IUSTINUS, Marcus Iulianus. *The Latin Library* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. HISTORIARUM PHILIPPICARUM IN EPITOMEN REDACTI A M. IUNIANO IUSTINO. Dostupné z WWW: <<http://oneeyedman.net/school-archive/classes/fulltext/www.ancienttexts.org/library/latinlibrary/justin/4.html>>.
4. STRABÓN. *Strabon Geografia (cartea 6)* [online]. 2011 [cit. 2011-06-25]. Dostupné z WWW: <<http://soltdm.com/sources/mss/strab/6.htm>>.
5. THÚKÝDIDÉS. *Θουκυδίδου Ιστοριων* [online]. 2004 [cit. 2011-06-25]. Θουκυδίδου Ιστοριων. Dostupné z WWW: <http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/thucydides__histories_6__gr.htm>.
6. THUKYDIDES. *Dějiny peloponnéské války*. svazek 82. Václav Bahník. Praha, 1977.
7. VITRUVIUS. *Deset knih o architektuře*. svazek 42. Alois Otopalík. Praha, 1979.

Odborná literatura

1. BARTONĚK, A. *Odysseové na mořích historie*. Praha: Mladá fronta, 1976.
2. BARTONĚK, A. *Světlem starých Řeků*. Praha: Orbis, 1977.

3. BOARDMAN, J. *Řecké umění*. Přeložil K. Benda. Praha: Odeon, 1975.
4. BONECHI, *Sicilia Arte e Storia*, Casa editace: Bonechi, 2007.
5. BURIAN, J., OLIVA, P. *Civilizace starověkého Středomoří*. Praha: Nakl. Svoboda, 1984.
6. DURANDO, F. *Starověké Řecko*. Rebo, 2008.
7. GRANT, M. *Klasické Řecko*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2004.
8. GRANT, M. *Zrození Řecka*. Překlad G. Císař. Praha: BB/art, 2002.
9. MATĚJÍČEK, A. *Dějiny umění v obrysech*. Praha: Melantrich, 1951.
10. PEČÍRKA, J. a kol. *Dějiny pravěku a starověku II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
11. PEDLEY, J. G. *Greek art and archaeology*. Prentice Hall, 2002.
12. PIJOAN, J. *Dějiny umění 2*. Přeložil J. Hobzek. Praha: Odeon, 1987.
13. RAEBURN, M a kol. *Dějiny architektury*. Překlad J. Hollanová. Praha: Odeon, 1993.
14. ROBERTSON, D. S. *Greek and Roman architecture*. Cambridge University Prets, 1929.
15. STRONG, D. *Antické umění*. Přeložil J. Bouzek, R. Hošek. Praha: Artia, 1970.

Encyklopedie

1. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974.
2. ENCYKLOPEDIIE ANTIKY, Praha: Academia, 1973.
3. LÖWE, G. STOLL, H. A. *ABC Antiky*. Překlad D. Plichta. Praha: Orbis, 1974.
4. SACKS, D. MURRAY, O. BRODY, L. R. *Encyklopedia of the auicient Greek World*, Infobase publishing, 2005.

Přílohy:

1. ANTICKÉ PAMÁTKY [online]. 2011 [cit. 2011-08-03]. Agrigento. Dostupné z WWW:<
<http://www.antickepamatky.cz/place/gallery.aspx?id=17>>.
2. ANTICKÉ PAMÁTKY [online]. 2011 [cit. 2011-08-03]. Selinunte. Dostupné z WWW: <
<http://www.antickepamatky.cz/place/gallery.aspx?id=10>>.
3. ANTICKÉ PAMÁTKY [online]. 2011 [cit. 2011-08-03]. Taormina. Dostupné z WWW: <
<http://www.antickepamatky.cz/place/gallery.aspx?id=8>>.
4. ANTICKÉ PAMÁTKY [online]. 2011 [cit. 2011-08-03]. Syracuse. Dostupné z WWW:<
<http://www.antickepamatky.cz/place/place.aspx?id=6>>.
5. BEST OF SICILY [online]. 2008 [cit. 2011-08-04]. Segesta archeological site. Dostupné z WWW:<
<http://www.bestofsicily.com/segesta.htm>>.
6. MAPS [online]. [cit. 2011-08-05]. Girgenti. Dostupné z WWW:<
<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~itasicily/maps/maps.htm>>.
7. MAPS [online]. [cit. 2011-08-05]. Selinunte. Dostupné z WWW:<
<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~itasicily/maps/maps.htm>>.
8. MAPS [online]. [cit. 2011-08-05]. Siracusa. Dostupné z WWW: :<
<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~itasicily/maps/maps.htm>>.
9. MAPS [online]. [cit. 2011-08-05]. Taormina. Dostupné z WWW: :<
<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~itasicily/maps/maps.htm>>.

Příloha č. 3 – chrám Apollónův (Syrákúsy)

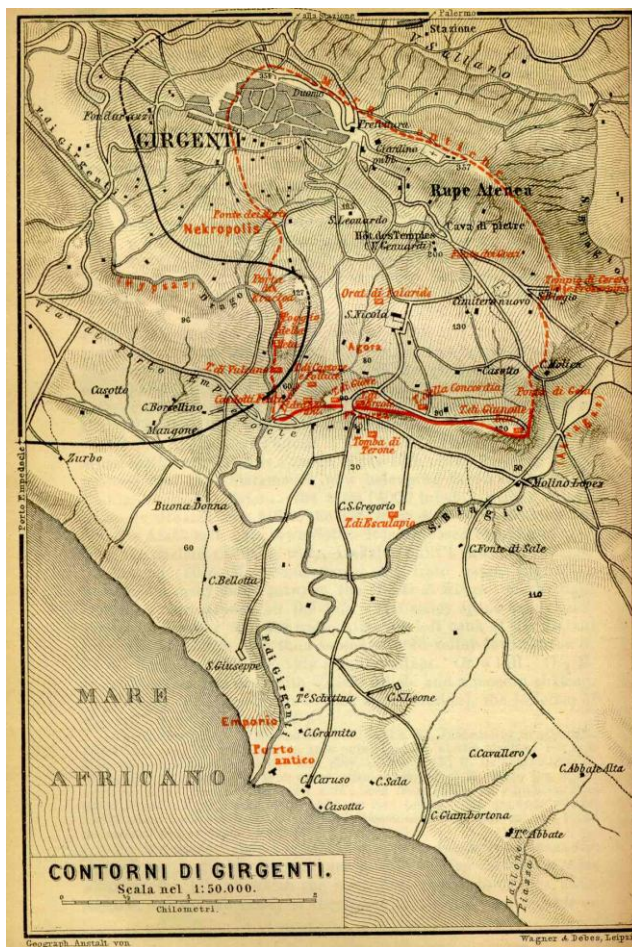
Příloha č. 4 – Řecké divadlo (Syrákúsy)

Příloha č. 5 - Řecké divadlo; sedadla vysekaná ve skále (Syrákúsy)

Příloha č. 6 – Akragás, mapa

Příloha č. 7 - Herkulův chrám (Akragás)

Příloha č. 8 - Herkulův chrám; 10 metrové sloupy (Akragás)

Příloha č. 9 – chrám Svornosti (Akragás)

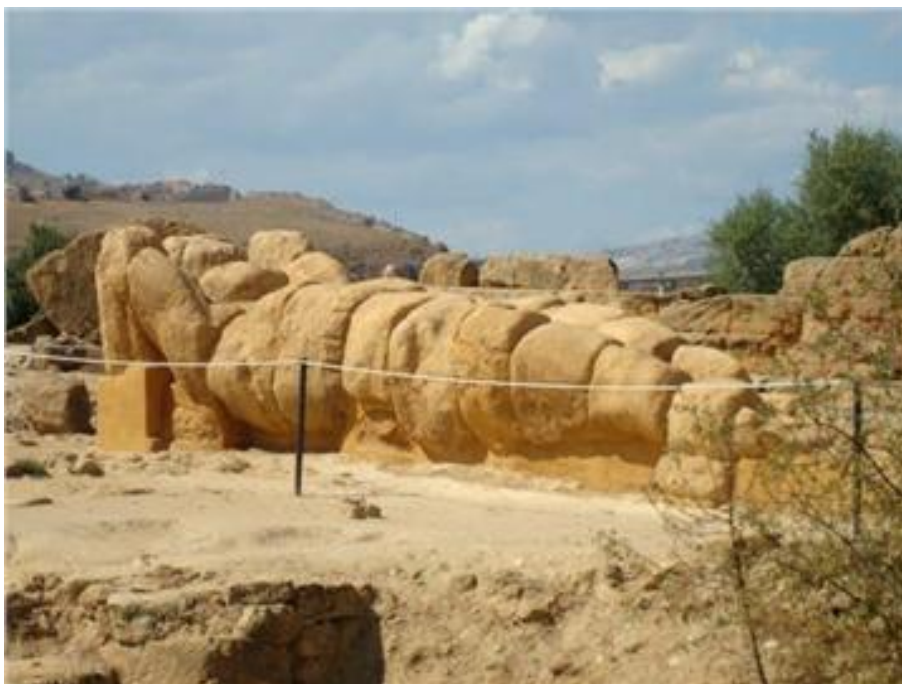
Příloha č. 10 - chrám Svornosti jiný pohled (Akragás)

Příloha č. 11 – chrám Dia Olympského (Akragás)

Příloha č. 12 – chrám Dia Olympského, ležící telamon (Akragás)

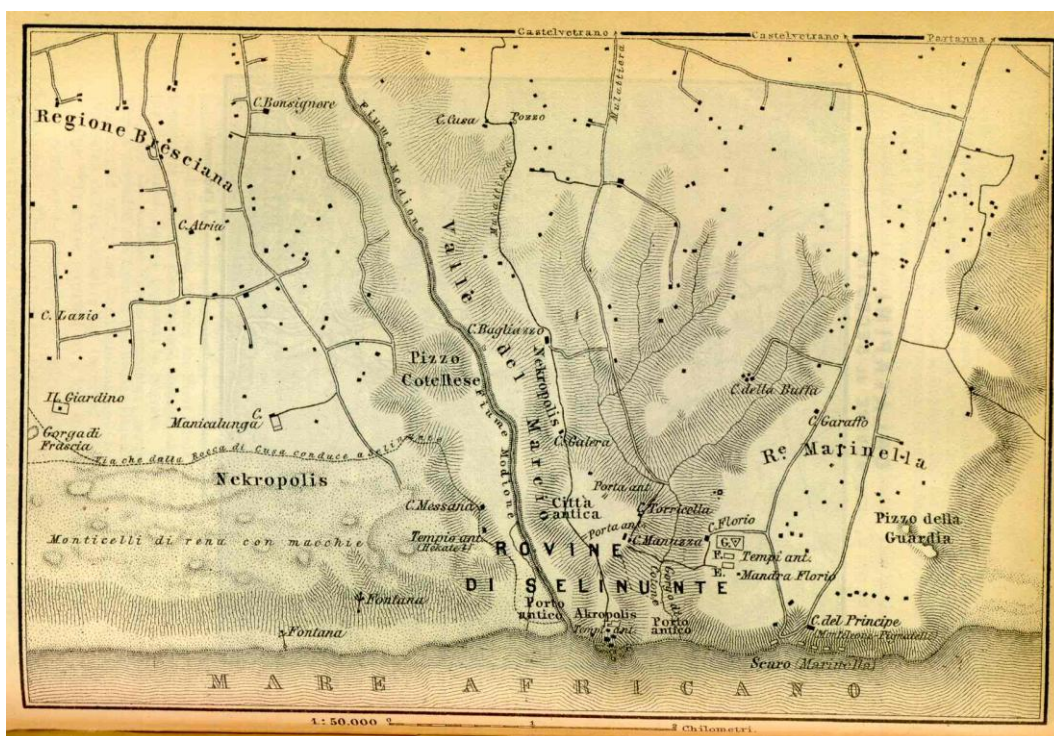
Příloha č. 13 – chrám Héry Lakinias (Akragás)

Příloha č. 14 – chrám Dioskúrů (Akragás)

Příloha č. 15 – Selínús, mapa

Příloha č. 16 – chrám C (Selínús)

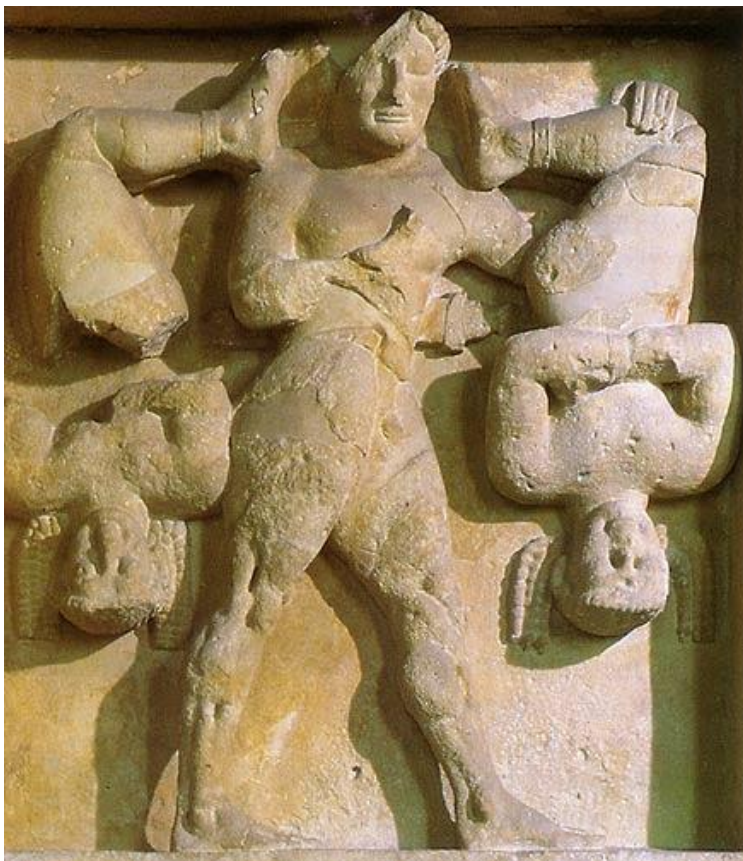
Příloha č. 17 – chrám C; Appolón- jedna z metop chrámu (Selínús)

Příloha č. 18 – chrám C; Perseus a Medusa (Selínús)

Příloha č. 19 – chrám C; Herákles a jeho trpasličí nepřátele (Selínús)

Příloha č. 20 – chrám G (Selínús)

Příloha č. 21 – chrám E (selínús)

Příloha č. 22 – chrám E; cella (Selínús)

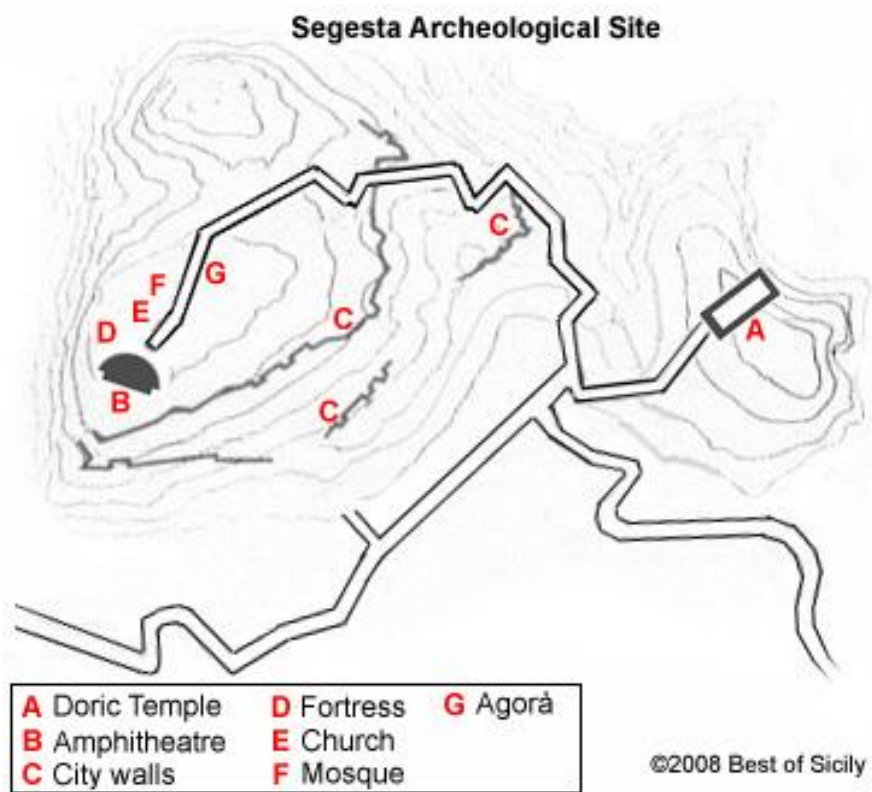
Příloha č. 23 – chrám F (Selínús)

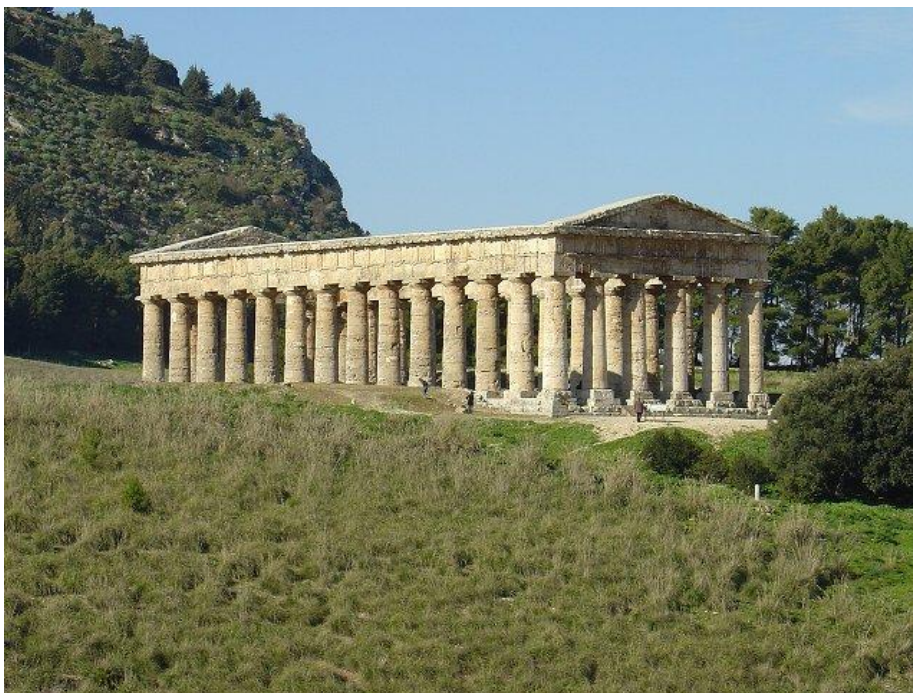
Příloha č. 24 – chrám bohyně Démétrý Málorofory v Gaggaře (Selínús)

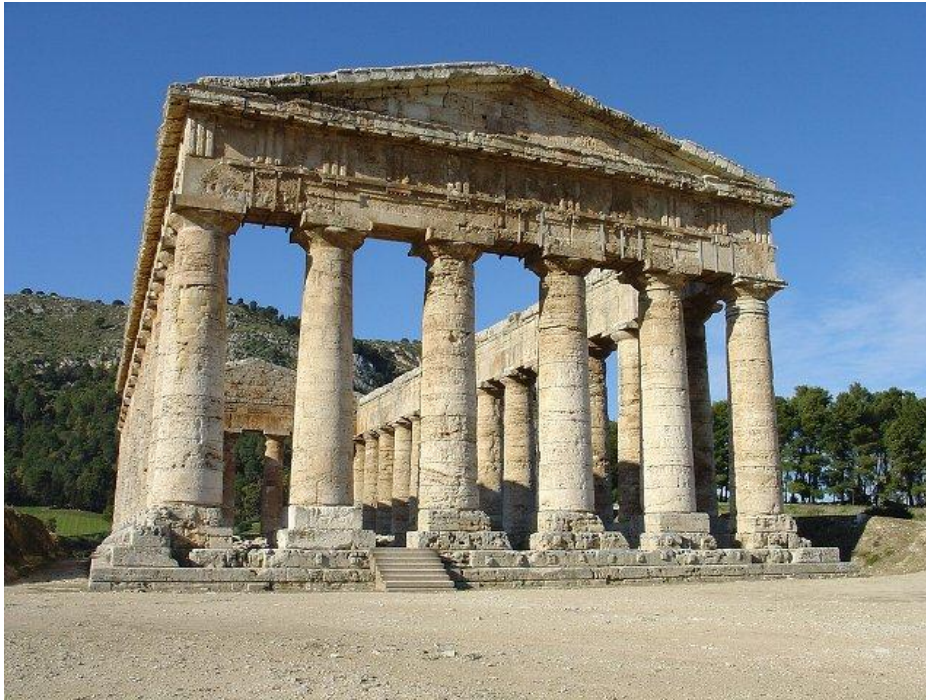
Příloha č. 25 – Segesta, plán města

Příloha č. 26 – chrám (Segesta)

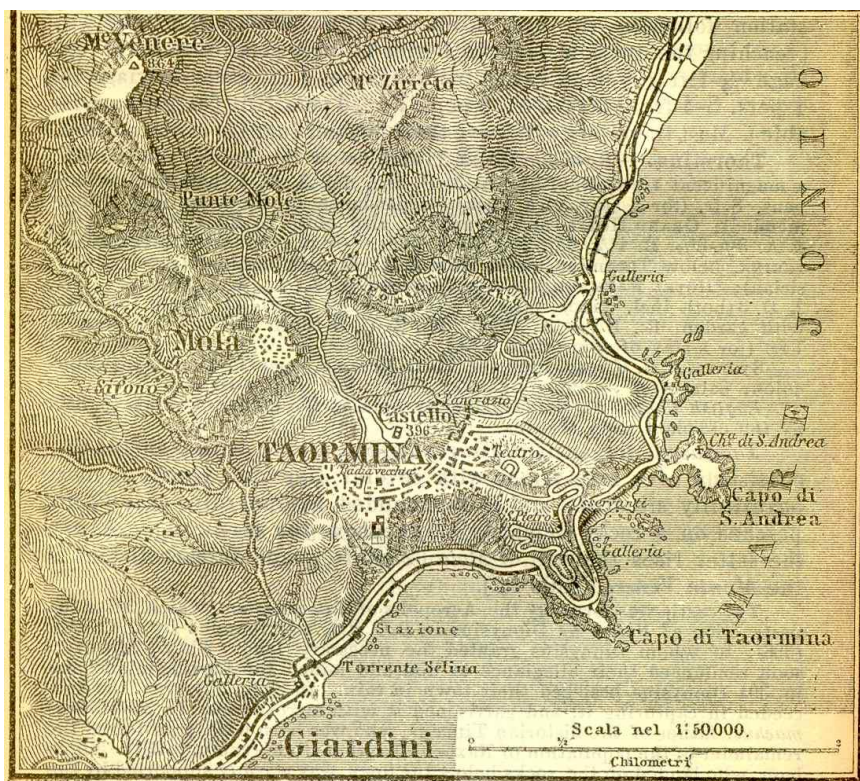
Příloha č. 27 – chrám; jiný pohled (Segesta)

Příloha č. 28 – divadlo (Segesta)

Příloha č. 29 – Taormina, mapa

Příloha č. 30 – Řecké divadlo (Taormina)

Příloha č. 31 – Řecké divadlo; jiný pohled (Taormina)

